

**Kuknuä änguä we-huñqä-täñi,
Jonä
iqu äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hiñuiqänä iquvi**

Kuknuä änguä we-huñqä-tänä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Goti Iqueqä Kuknuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiññanqä äwiñqge. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqñqä tii hepñqänänyä. Ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetñqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqñqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu hänä hea ique-ique äñguänä pmeqe map-nuwänqä. (20:31 hiñuä qunyä).

Hiñuiqäñi Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknuä Goti Iqutä kiñganä anä äpmanñqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakñi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänäñi, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hiñuä näqñqge, tii eatuñque. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetñqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänä di imäkminqä iutanä qakuñqä-pqe, inä änatkqe.

Iutani ne hiñuä tii ae äyä äqunänq̄ue. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyq̄ä quuvq̄ä heqiyäpu, Ique q̄änaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvq̄ä heqiyq̄änq̄e, mäwiñq̄ä ikq̄e.

Itanğa saptä 13-17 iunji, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueq̄ä himä-wiunq̄ä iqua, a kiqät̄pnq̄ä ikuwänğa, nätmatq̄ä heatq̄ä inga ätimäukq̄enq̄ä ätkq̄e. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueq̄ä wäunüänq̄ä ämotquamiñq̄ä iquatä äpme, iquaunji, kukñuä äñguä hui inä ätumiñq̄e. Qänakñi, himä-wiunq̄ä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kukñuä ämitäpu, Iquenji zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kukñuä yäpaki, Jisasi Iqu anği ävauqanğanji, wäunüänq̄ä ämotquamiñq̄ä iqua, Ique hiñuä äqunq̄uwiñq̄eyi.

Nätmatq̄ä hñquenyqe, ne Jonä iqueq̄ä bukä iu hiñuä kuapä äqunätunq̄ue, ii qokä-apäkä iuq̄ä suq̄ä häñä pmapñq̄ä dutani, Jisasi Iqu kukñuä ktq̄ä enq̄ä-pa ätkq̄eyi. Inji kukñui, yunq̄uñq̄ä, eqenq̄ä, bretq̄enq̄ä, we-hunq̄enq̄ä, guä wainq̄enq̄ä, itanğa, sipsipq̄ä miq̄enq̄e, ne hiñuä äqunätq̄unju.

Kukñuä häñä-pmeq̄ä-täñinq̄ä

¹ Qua tq̄u mimäkq̄ä änyä etanğanji, Kukñuä Iqu ganä äpmamiñq̄e. Itanğa Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmamiñq̄e. Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänä-quvi. ² Ainğa nätmatq̄ä mimäkq̄ä änyä etanğanji, Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutanji anä äpmamiñq̄e.

³ Inğa etanği, Goti Hanjuwä Iqu nätmatq̄ä imäkätäq̄änğanji, nätmatq̄ä eeq̄änänä Kukñuä

Iquesanä imäkkqe. Hänäqä huiziutani, nätmatqä hui, mimäkkqä pa ikqe. ⁴ Iinjä etangi Kuknuä Iqu, hänä-pmeqä quata Iquvi. Itanga hänä-pmeqä tqv, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanqgeunji, we eumäkätqätanga, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itnqe.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hnque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu injani, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquangi, qu iqueä kuknui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqenqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. ⁹ I tätqätanganji, We-hunqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkkquätñqä Iqu, qua täunqä pätnqä iminqe.

¹⁰ Kuknuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqv Goti Hanjuwä Iqu Kuknuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kuknuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. ¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqangi, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. ¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquaunji, Kuknuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hinji ämaqä qua täutanä hnqu hemeqangi ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkkqangi ätimäuquwi.

¹⁴ Kuknuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkkqä-qu

eä, itanğa naqä-qakuänäninğä Motqueqä Iquvi. Itanğa Ymeqä Kiuänänğä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hinuä äqunänğue.

¹⁵ Iinğä etanği, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Manğä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnğä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeunji ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinğä etanğiyi. Nyi nipai manyinyquänğani, Iqu äpmaminğeqä” ätukqe.

¹⁶ Iqu ämaqeunğä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, neñi nätmätqä äñguänänji, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenğä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunğä äwinyätä äñguä iwimäkqenğätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinğätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunğä ikqä Iquesa ämeque.

¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hinuä ääqunätqänğuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänğä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenğä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminğuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquata ätanğa, Iqueqä anju wäunğä imäkqä hñquata, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanğuwänğa, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti

* **1:18** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18

Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

I tquanğuwängga, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hinjuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanğuwängga, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tquanğangi, “Ämaqä ne ändowatquwä iquau anğumä äwätanä tu-atunquenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tquanğuwängga, Jonä iqu kukñuä hinjuä-tqä Asayä iqu ätkqeunji, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda manjä ätätmä, Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpıyä’ tqä iquñqä.”‡

²⁴⁻²⁵ I tquanğuwänggani, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatñqä ämıpu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänjä, Laisa iquki maeqä eänjä, itanğa hinjuä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asñi, sunqä qäyätqäninyä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwängga Jonä iqu, “Nyi asñi, eqetä äqäyätqänänä. Injäqe, heyaqä awä iqıñi, hñqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqñqä eänäuä. ²⁷ Iqu nyaqä tuwıu qänaki pätnqä Iquvi. Itanğa Iqueä yukä muasmänqä quvätmñqe, nyi anğuanänjunä maeqä inänä” ätukqe.

† 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

28 Kuknuä iini, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnquwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnä äqäminqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

29 Kuknuä i ätnquwä awinğani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pğanği äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukanä” ätukqe. 30 “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeunği ämäwqätäunä’ ätätmä, itanğa ‘Nyi nipai manyinyquänğani, Iqu ganä äpmaminqeqä’ ätätnqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnqeqä” ätukqe. 31 “Ämaqä Tquenyqe nyi maqñqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näqñqä hipñqenqä äpätmä, eqetä asni i äqäyätqänänä” ätukqe.

32 Jonä iqu iqueqä hinuitä hinuä äqunğqenqä, “Qäukuä yätutani, Dñä Änğüä Iqu ynñä-heeqä enqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqanğis äqunänqeqä” ätukqe. 33 “Ämaqä Tquenyqe nyi änyä maqñqä ekqä-qe, nyi asni eqetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hinuitä Dñä Änğüä Iqu äpätä, ämaqä hñqutä pmeqanği äqunäni, Ämaqä ii Qäqu, ämaqe Dñä Änğüä Iqutänä asnä qiyäninqe, Qäqueyqä,’ ändkqeqä” ätukqe. 34 “Nyi nğä hinuitä hinuä äqunänqä etanği, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

§ 1:32 Matiu 3:16; Makä 1:10; Lukä 3:22

*Ämaqä hñqua, Jisasi Ique qänaki
äwivändkuwiñqä*

³⁵⁻³⁶ Anğumä awiñga-mändani, Jonä iqu iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä hñquacutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqangi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Nänqiyqukuänä” ätukqe. ³⁷ Itani wänuñqä ämotquamiñqä iquaqu i tqangi äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inğani Jisasi Iqu qänaki hiñuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanginyä äqunäqe, “Qe sunqä qeñganiñkä?” ätukqe.

I tqanğa iquaqu, “Lapai iquki, si anği äpmanä ikitqäninyä?” ätukiyi. Kuknuä ‘Lapaiqä’ ätnänqä tqi, ‘Näqñqä-vqä iqukiyä’ ätnä.

³⁹ I tqanğiyänğa, Iqu iquaquini, “Qe Nyi äpmeñqeuni, hiñuä quniyänqänä äwanä” ätukqe.

I tqangi äwiyi, 4 klokä iuni, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmamiñqeuni hiñuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

⁴⁰ Jonä iqu i tqangi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hñqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känğuequ. ⁴¹ Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä iqueni hiñuä äqunäñunä” ätukqe. Kuknuä Mäsayä ätnänqä iqu, ‘Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atänuä ikqä iqueqä’ ätnä. ⁴² I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqanğiyänğa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tñiqueqä

yoqe, ‘Jonäuä’ ätminuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondñqeçä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaqui tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awingani, Jisasi Iqu Galilinqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itanğa Pilipä iqu, Nataniyoli iquenyqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kukñuä-suqenqä ätnä qänatanğqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäkqe. Itanğa hiñuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikñä, anä Nasäretqä-tanä-queqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anä Nasäretqätani, nätmatqä anğua hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hiñuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanği äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä quanğä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, “Inji Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iqueni yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanğani, Jisasi Iqu iqueni, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanğani,

Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanǵnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanǵani, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanǵa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanǵa, Jisasi Iqu, “Nyi sinji, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanǵnä äkqänänqeqä’ ktqanǵqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinjä äktqe, ii wänqe. Nätmatqä naqänänjä hñquaunji, si qänaki hinuä qundñqinyä” ätukqe.

⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanjä äütänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enjätqä iqua, Ämaqeuvqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanǵpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awiñgatanjä huiziunji, anjä-himqä Kana, qua Galili iunji, qokä-apäkä hiyaqu ämanyiyñqä iqanǵinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmaminqe.

² Itanǵa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, i manǵanǵinyä iunqä kukñuä tquanǵä, iqua-pqe iu anä äpmaminjuwi.

³ Wainqä-eqe qäpu hiqanǵa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu anǵäuä” ätukqe.

⁴ I tquanǵani, Jisasi Iqu, “Naye, si iinji sunqä dnyä? Nqä ii imäkkqenqe, änyänjqä” ätukqe.

⁵ Inǵanji Iqueqä känäe wäunjuä imäkkqä iquaunji, “He Iqu hetqanǵutqeunä imäkkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä suqä hñqu tiinji. Goti Iqueqä hiñuä iqi äñguä hipñqä diñqe, qu asñä äqänäpu akiyä änyminuwi. Eqetäñi, iinjä imäkmbñqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkkuwä 6 iqi ätqäuminuwi. Eqä-häkä iinjä hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känae i tquanga, Jisasi Iqu wäunuä imäkcqä iquauñi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanga, iqua häkä iquauñi, manguä equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He tänğanñi eqä hui iopu, ämaqä ymisänä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanga, iqua Iqu tquangqä-pa ikuwi.

⁹ Inğanñi aañä eqe, wainqä heqanği, ämaqä ymisänä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunuä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanğqenqä näqñqä etanğuwä-qe, ymisänä miqä iqu maqñqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanğqä ique kukñuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä äñguänänñi, ganä maepnä. Itanğa qu eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä heqanğuwänğa, wainqä-eqä huizi di inğa mapñqänännyä. Iinjä qäyä etanği, si wainqä-eqä äñguänänñä zä enñi, tänğa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmatqä ämaqä hui mimäkcqä imiñuwi, Jisasi Iqu anjä-himqä Kana, qua Galili iunñi, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqñqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunuänğqä ämotquamiñqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetani, Iqutä, känaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanga qu iqini, hiunji hatnä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anji jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etangi, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanga ynjä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätangä äqunqce. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyäkoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anä iutani eeqänänä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanguwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä ynjä-heeqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauñi, “Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anji, he mbqä meqä anä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “*Goti Hanjuwä Iquki, saqä anijnqä kuapänä*”

* **2:12** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46

änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänjqä iqiyä”† tnätangqenqä knuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkqangqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmatqä ämaqä mimäkqä di äki imäkñqäwä? Si nätmatqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanguwänga, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anä tqe huätä äpnemäpqe, anqumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanga, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anä tqe määtätqätangä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anqumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änäñqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwiñqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, kukñuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinymiñqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hñä vauqanga, qu knuä inga äwikqe. Inqani iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätangqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqqä suqenqä näñqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätangi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanguwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänñqä

† 2:17 Apqä Bukä 69:9

näqñqä ängüänänjä eäqä-qae, Iqu quñqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iquenji, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, ‘Injqä-iinjqe’ mätquä yänä. Iqu ämaqeugä suqä eeqänänjinqe näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqutä, kukñuä ätñgiyinqä

¹ Parisi iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanjä hñquvi. ² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqängga äpäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänänji Si imäkätqängä-panjä iinji, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqutä anä sätäti, i imäkänqiyä” ätukqe.

³ I tquanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeğä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji, hinuä mäquñquä danä iquänqiyä” ätukqe.

⁴ Itanji Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyanjä enqe, ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panji, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iquenji anğumä nyuetñqä diñqe,

* **3:3** Kukñuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hñquaquvi. Hñqu ‘anğumä’, huiziqu ‘haqä yätuta’. Hiqñqä 3:7 iunjä-pqeyi.

känäwä äwqä imñi aᅇgumä mamñqä yänqiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeqä” ätukqe. “Ämaqä hñqu eqetä, itaᅇga Dñä Äᅇguä Iquesatä, ymeqä dänjä hayuqä eñqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duñi mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqum änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Inäqe Dñä Äᅇguä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, ‘He aᅇgumä ymeqä dänjä imämbñqeqä’ tqaᅇgqenqä, yänuä miqä isñqeqä. ⁸ Yunuä kiqä äwinyätanᅇgqä du äqunätä, huuwqä tqaᅇgqenä äwiyätñanᅇgañi, äᅇgisa äpätä, äᅇgi äwqutiyä-qe, si maqñqä esnä. Inñi ämaqä Dñä Äᅇguä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iñiqä” ätukqe.

⁹ Ii tqaᅇga, Nekitimäsi iqu, “Si e ätñi, änäänqä tnyä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹⁰ Yatñqä i vqanᅇga Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqñqä motquequki eñi, nätmätqä täñqe näqñqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqñqä eanä hiñuä äqunätunquä duñqä etätqänu. Inäqe he neyaqä kukñuä duñi, naqä-qakuä mimäkqä iqäuä. ¹² Nyi nätmätqä qua täuññqä tqaᅇgqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunñqä hetqanᅇgundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpñqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqe. ¹⁴⁻¹⁵ Inñi ämaqä quuvqä eqämipqä

eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä dinqe, ii tiinji. Anjä avqñqä imä, Mosisi iqu qämäkä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqäpa,† Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu i äma pepñqäuä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täuññqä huäqä kiñjä wunğanji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqutqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkñqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täuñjä iuqä suqä quvqe iwäsäutñqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquaunji hänjä iqumuatätñqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqutqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquaunji suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itanğa ämaqä tqutqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yoqenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquaunji iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ Wehunqä Iqu qua täuñqä qäyä äpqqanqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyñqä Wehunqä Iqueni tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iqua, suqä quvqe ätnänjäqi äti witñqä etanqenqä, qu eeqänänji, Wehunqä Iquenyqä mäwiñganğuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqanğpqe, ätnänjäqi äti timäutñqänä, Wehunqä Iquenyqe äppñqäuä”

† 3:14-15 A Täuqä 21:9

ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Li iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiyyi, iqiñi qu ämaqä asñä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inganji Jonä iqu guä änyä pmetnqänqä, iqu-pqe anä-himqä Ainonä, Salimä-tänqä qäqiqi, ämaqä asñä äqäminqe. Iqiñi eqä kuapä pätkätangi, ämaqä kuapänä iquenyqä äpäpu asñä ämaminjuwi.

²⁵ Hiunji hnqenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hnquatä, Israitqä huizi hnqutä, suqä eqetä akiyä änyminjuwä iquenyqä kuknuä näñi-täqi ämamäuminjuwi. ²⁶ Iinä ipiyyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nängisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanga Iquenyqä ‘Iinä-iinäqueqä’ ätminä Iqu, tänganji ämaqä asñä qäyqanji, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäuä” ätukuwi.

²⁷ I tquanguwänqä Jonä iqu, “Ämaqä hnqu nätmätqä hui hiñgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanqutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitnqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hiñuiqä änändowätqä iqunjqä’ tqanqqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hnqu apäkä tuwakñä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqe ämaqä apäkä metnqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqanqgqä iqueqä quväki qätä äwiyäqänqanji, iqu yeeqänänqä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanä naqänänqä asä

iinjäqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanğa, Iqu ämanqutäutä, yoqä-tänjä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanjä iqu, iqu täutanjä-qu eä, kuknui nätmatqä qua täutanjinqä tänä. Injäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hinuä äqunätä, qätä äwiyätinqä iu qäyä ätqanği, qu Iqueä kuknui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäuä. ³³ Injäqe ämaqä Iqueqä kuknuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kuknui naqä-qakuänänjä etanği ämotquenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowatqäqä Iquenji, Iqueqä Dnjä Änğuä Ique aanjä kuapänänjä vqanğqetanjı, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kuknui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä winğanği, ga Iqu nätmatqä eeqänänji Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hänjä hea ique-ique pmeqe äme. Injäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hänjä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqutä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.†

4

Jisasi Iqu, Jutiyanji äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iquenji ämäwqätäutä, iqueqä wäunjuänqä

† **3:36** Ämaqä näqnqä-tänjä hui, knuä tiinjä indqänätqänjä Hiqnqä 31-36 iunji, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä kuknuä ma, Jonä tuwanuä äqäkqä iqueqäqä.

ämotquaminqä iqua kuapänänä eäpu, asni iqueqä hipa iuta ämetqänä” tqanğä äwikuwi. Iquenyqä iinä ätminuwä-qe, ämaqe asni, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunuanğä ämotquaminqä iqua äqäminuwi. I tqanğä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyanı äväma, anğumä qua Galili iunğä äukqe.

⁴ I äwätäqanğani hänaqe, qua Sämalıya, anä-tänğä iu wätnğä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqanğani, Sämalıya pmeqä iquauä anä-himqä hnqu, yoqe ‘Sikauä’ ätminuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hiknğä Josepä ique äwikqä-tänğä qäqiqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämalıyatanğä huisä, kuknuä ätkiyinğä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanğa, Jisasi Iqu hänaqe qanğä iminçenğä yänä-a tänğanğä hapä äpmaminqe. Jekopä iqu eqänğä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänğä iqi hapä äpmaminqe. Iqueqä wäunuanğä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänğä anä-himqä dunğä äukuwi. Iqu i pmetanğani, apäkä Sämalıyatanğä hui eqä euätnğä pqağa, Jisasi Iqu iinı, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.

⁹ I tquanğa, ii ämävauqe, “Nyi Sämalıyatanınyä etanğä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqänuwä iutanğä-quki eäni, si nyinı, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätnä, yatnğä änäänğä nyinyä?” ätukqe. Kuknuä iinı, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwä iqua, Sämalıya iquatänı naqä-huinyä mäpmeqä iminuwä etanği, i ätukqe.

10 Ii i tquañgani, Jisasi Iqu iini tii ätukqe. “Si nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqñqä enjinyä. Itanga Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqñqä enjinyä. Si näqñqä eänä, Ique yatñqä vqañgtqe, Iqu eqä hänä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

11 I tquanga ii, “Naqä Iqukiyä, quae kinä mämä äptnä, eqe mämä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä ini, eqä hänä-pmeqe äkñgisa iutñqäwä?” ätukqe. 12 I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu äñgqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änmiñuwi. Itanga kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iqueni, si ämäwqätäunyä?”

13 Ingani Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anğumä eqäñqä quväkä ye vquañqiyä. 14 Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqañgundi änätqä iqu, anğumä eqäñqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanga eqä Nyi äwimqä iini, ämaqä iquesani eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanga hänä hea ique-ique pmeqe vqañqeqä” ätukqe.

15 I tquañgani, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyä. Nyi eqäñqä quväkä ye manyiyqañguti, nyi anğumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

16 Ingani Iqu iini, “Tqä qokique kukñuä ätuätinä, asä täqinyqä ätuma pñqänä uvä” ätukqe.

17 I tquanga, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe. Iwä Iqu, “Kukñuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. 18 “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänä iu

ämuannä, itanğa ämaqä tänğa anä äpmeniäyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänä-qae, inji si naqä-qakuänänjä ätnyä” ätukqe.

19 I tquanğanji apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinjä-tquki äkqänänänä. 20 Ne Sämaliyatanjä iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonjä tquesa qänätqätanğä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänğpnqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

21 Ga Iqu iinj, “Apäkä iiki, si nyaqä kuknui naqä-qakuänänjä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qonjä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonjä tqesänä-pqä, itanğa Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe.

22 “He Sämaliyatanjä iquenä, Goti, Ique qonjä äwoktäutqänjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hinği itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanjä, Jerusälemä iu itunquä iquneni, Goti, ne qonjä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqñqä eanä itqunünä. Äpäkonqä witanği hänjä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. 23 Inäqe hiunji hnqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inji ämaqä, Apique qonjä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänjä mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änğüä Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitänji, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqe, Apiqu äwinyänä. 24 Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae,

ämaqä, Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqä iqua, qu Iqueqä Dnjä Ängwä Iqueä yänänäqnetä, suqä naqä-qakuänänitä, iinä ipnqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanj apäkä ii Iquenj, “Nyi näqngä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätngä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Iqu äpängqiyä. Iqu äpätäqänganı ‘Nätmatqä eeqänänä iinä-iinjia’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquanganı, Iqu iinj, “Kuknuä äktätngä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätanganı, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua angumä ätimäupiyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanginyä äqumbiyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kinğangikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iinj sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatngä miqä ikuwi. ²⁸ Inğanj apäkä ii, iyyä eqä-häki iqi emä, angumä anä-himqä dunqä äwäqe, ämaqeunji tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätngenqä eeqänänä ändqäqä Ique, hiñuä qumbnqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeu ämitngä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänijä?” ätukqe. ³⁰ I tquanganı, qu anä dutanı äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.

³¹ Apäkä ii, i äväma uwqanganı, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenj, “Näqngä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätuminuwi.

³² I tquanguwänga, Jisasi Iqu iquaunji, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanguwä hui-täjunjqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iquenji, ämaqä hui buayä äma ävqäüä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä injuwi.

³⁴ Yatñqä i ingäwqanguwänga, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä itmä, itanga Iqueqä wäunuä ändapqäqe qäpu imäkqeçqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäüä iqanguti mapñqe, ti ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänuwä-qe, Nyi ‘He wäunuä iunji, hinuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Tänganji ymisanji ämapñqe, ae yäüä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäüä etangi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanga iqu ymisanä iinji, hñä hea ique-ique pmeqä dunqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanä vowä qutqä iqutä, ymisanä meqä iqutä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinä etangi ämaqeucqä kukñuä tqu, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanä vowä ämaqä hñqu iqanguti, itanga ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäunuä ipu tuwä-yawä tmimiçqä mämeqä ikuwä iunqä ymisanä mapñqä endowatkqeçqä. Wäunui, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanä qanyinä mapñqeçqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanä iquaunqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänä ändqiyä” tqangqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä

eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tquanğä, Iqu qutanji hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kuknuä vqanğqetani, ämaqä kuapanänjä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iini tii ätukuwi. “Si änatnjä iunä maetqe, tänğanji neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqnqe, Iqu ämaqä qua täutanju Hänjä Iqumu-atqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galilinğä äukqenğä

⁴³ Jisasi Iqu iqinji hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunğä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hinuätqä quwqä anä-himqä iutanjä iquenyqe, qu ‘änğüä-queqä’ matqä ipnğäüä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopanğa ymisanjä imäkqanğuwänğanji, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmatqä iqi imäkätqätanğqe hinuä äqunğuwu. Iutanji, Iqu Galili du timäunqanğanji, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, änğüä iwimäkikqenğä

⁴⁶ Galili dunji, Jisasi Iqu anä-himqä Kananji, aanjä ege wainğä imäkkqä iunğä äukqe. Inğanji, ämiqä naqä iqueqä wäunuä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänji, tänjä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanji Galilinğä äpqiyä’ tqanğä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatnğä tii äwikqe. “Si Kapänamänğä äwätinä, nyaqä ymeqä tänjä-yaqä qäyu äpäkonätnğä äwinğä iqueni, änğüä iwimäkiyä.”

48 I tquanḡani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänäni mimäkqä iqanḡmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipnqäüä” ätukqe.

49 Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätḡqä etanḡi, iyää, Si nyitä anä wenqeqa!” ätukqe.

50 Inḡani, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu anḡuä hänḡ äpmenḡiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanḡa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanḡa, iqueqä wäunüä-wiyqä hḡqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae anḡuä hänḡ eqiyä” ätukuwi.

52 Iinḡ tquanḡuwänḡani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Anḡuä äkḡga eqäwä?” ätuätä, yatḡqä äwikqe.

Iqua kimanḡi, “Tqä ymeqä iqu yaqä dḡi qäpuni, huäqi awiyqeu wanä kloḡga eqeqä” ätukuwi.

53 I äwiyäqetanḡi, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu anḡuä hänḡ äpmenḡiyä-qe,’ mäptqe i pmetanḡa äyä ändqäqätanä” kḡuä ämakqe. Iinḡe, ämaqä iqutä iqueqä anḡ iu anä äpmaminuwä eeḡänäni, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

54 Jutiyata Galilinḡä äpkqänḡani, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäḡḡqä ämotquetḡqä hḡqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiŋqetani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bŋqä aquvä qŋganqä, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ² Jerusälemäni, täknä hänaqä ‘sipsipqeudeqä’ ätmiŋuwä-tänjä qäqiqiŋi, eqä-huänä anä mätävätinjä hipa hŋgisani eeqänänjä-tänjä hŋqu itäumäkekuwä iqi ätumiŋqe. Israitqä iquauä kukŋuiuni, kiqä yoqe ‘Betesau’ ätmiŋuwi. ³⁻⁴ Iqiŋi ämaqä tänjä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapanä äwämiŋuwi. Tänjä-yaqä hiŋuä maŋŋqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä ŋŋuä ämenä miqä iqua, äwämiŋuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanqani, ämaqä tänjä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hŋqu iqi äwämiŋqe.

⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu tänjä-yaqä aiŋgatqä witanŋi äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändŋqä äkiŋgiyä?” ätukqe.

⁷ Kimani, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanqani ämaqä hŋqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqiŋi aanqe. Nyi eqä buŋqä wämätmä itqätanqani, ämaqä hui

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeudeqä kukŋuä iu äqänänqä huiŋi, kukŋuä tiŋä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanqanqä hiŋuä äqumbu äwämiŋuwi. Tiŋä emiŋqe. Naqä Iqueqä enätqä hŋqu äŋgati äpätä, eqä-huänä iqueni ämenä miqanqani, ämaqä eqä-huänä buŋqä kiŋganä äpäwitqä iqu, tänjä-yaqä äki-äkitanä imänänqce, qäpu änguä emiŋqe.” Kukŋuä ii, Jonä iqu äqäkkätiyä, ämaqä hŋquququ qänaknda äqäkkätiyä? Ne maŋŋqe.

ganä ae äpäwıqanğa, nyi mäpäwıqä itıqeqä” ätukqe.

8 E tquanğanı, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanı ämetnä, qanjä uvä!” ätukqe.

9 Ätquanğanä, iqueä tănä-yaqe qäpu heqanğı, iqu ängüä-qu, iqueqä yquvanı ämetä, qanjä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqänğanji.

10 Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminıuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä ängüä imänğqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänğa enqe, si yquvanä hanjä ämenätä, neyaqä suqä dunı pmua imäknänä” ätukuwi.

11 I tquanğuwänğanı, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi ängüä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanı ämetnä qanjä uvä’ dqanğıyqä” ätukqe.

12 I tquanğı äwıpiyi, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanı ämetnä qanjä uvä-qe’, tqı ktqıyä?” ätukuwi.

13 Jisasi Iqu ique ängüä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänä iqı etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqıqä äukqe. I iäqetanı, ämaqä tănä-yaqä ängüä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqıqı, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqıtiyä” tä itä, quvaqä yatıqä kimanı, mätkuä ikqe.

14 Qänakı, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anä ququawä du ämäqumueqe, “Si ängüä ae enä-qae, suqä quvqä hui imäkätqanı, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tqanḡaḡi, ämaqä iqu aḡgumä äwäqe, ämaqä naqä iquauni, “Ämaqä nyi aḡgui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqāḡga wäunuä iinä di imäkätqätanḡqeqä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnāḡä äwinyätä, hanä-iqä ävqa upḡqä ipäqäkuwi. ¹⁷ Inḡaḡi Jisasi Iqu ämävaucqe, Iquenyqä äwqä tnāḡä imäkqanḡuwä iquauni, “Nqä Apiqu wäunuä aḡguä tiinji, iqa äpätḡqe, hiunji tqe timäucanḡi, ga Nyi-pqe wäunuä tiinji i imäkätqāḡänä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanḡaḡi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiḡuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä duḡqä itquaka upḡqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä duḡi mämiqä iqanḡqä duḡqänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänāḡä eyḡqä tqanḡqenḡä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inḡaḡi Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmätqä hḡqu Iqueqä-kiauänāḡi, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanḡi äqunäqä dunä imäkänä. Nätmätqä äki-äkitaḡä Kaniqu imäkätḡqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiḡanḡi, nätmätqä eeqänāḡä Iqu imäkätäqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wāḡqeqä. Naqe änyä motqueqanḡa, he yäunuä ipu, miqä yāḡä ipḡqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä duḡi ävaucqumuätätä hāḡä-pmeqä ävätḡqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanḡqä iquauni,

hänä-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänäñi, Ymeqä Iqueqä hipa iqi egeqä. ²³ Iinjä eätqe, tiinjänqeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique äñguä itquetqänjuwä-pa, Ymeqä Iquenjä-pqe, asä injä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni äñguä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, äñguä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hänä hea ique-ique pmeqä-tänjä iquayi. Iqua äpäkonqä duni ämäwqätäupu, hänä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manä tqanqce, qätä wipñqeqä. Itanğa qätä i äwipiyä iqua, hänä vaupñqeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hänä-pmeqänqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenjä-pqe, hänä-pmeqänqä Quati asä inänjä-qu etanği imäkkqeqä. ²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apiqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqce. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä tñnqe, he yäunüä ipu miiqä yänjä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manä tqanği äwipiyänğanji, qua äptñgäwänjuwä iutanji, anğumä hänä vaupñqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä

änquä imäkätqänuwä iqua, anqumä hänji, hänjä hea ique-ique pmeqenqä vauqanqpi, itanqa suqä quvqä imäkätqänuwä iqua anqumä hänji, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanjä-iqä meqänqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänäni, mimäqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqanqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä Nqä duta mimäqä itmä, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwiñqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqce, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinjji, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäuä. ³² Inäqce Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinjji, naqä-qakuänänä ätätñqe.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquaunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanqgi, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanqce, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hänjä pmapñqä diñqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panjä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqce, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänäpu itqänuwi.

³⁶ Iinjä etanqgi, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapqce, Nyi wäunjuä i itqänä. Ga wäunjuä iutani, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he

näqñqä mapñqäüä. Inji Nyaqä wäunui, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä 'iinä-iinjä-queqä' ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqangä, Nyi tii etqänä. 'He Apiqueä manä-wiunui qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hinuä mäqunqä-quenä ipu, itanğa he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjqä' etqänä.

³⁹ Hänä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanği, qävqä yasämänä äyä itqänäuä. Ga bukä iunjä-pqe, kukñui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he hänä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänäuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä. ⁴² Inäqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñguänänjä enä. 'He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aañqä etanqce' Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqänqä, mind-meqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pqanğanı, he iquenji itmapñqäüä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänjä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maenğanği, yoqä naqe, ämaqeutanä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqäpnqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, 'Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä' tuänqiyä' kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, 'Iqu ne yätamäkqä neyänqiyä' kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, 'Iqua

suqä quvqä imäkqä-quaiqä' tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpningä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanuä äqiyätä ekqä duñi, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqanqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkpnqäwä?" ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi eminqe. Inğanji, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, 'Taipiriyasiuä' ätminuwä iqueni, äkitä nänqisanqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iu änguä imäkätqätanqi äqunquwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqanqä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, "Ämaqä tä ymisanjä bnqe, ne ymisanjä mbqe, äkngi yatunquäwä?" ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätjqä diñqe, Iqueqä-kiuanä näqnqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

* **6:** Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäni, ymisanä meqä-meqäpu hñqenqä, buayä mbqe, 200 dunj ämävqätäuqä iqeçä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känqgua iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hñqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hñquaqutä täqi eä pmetanqgä-qe, ga iinjä ipu ämaqä kuapänänjä täunji qäyunänqätänä?” ätukqe.

¹⁰ Iqinj qätaqä hioätqä änguanänqäqi etangi, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyā’ tupiyā” ätukqe. Ga iqua quñi, “He quamä pmapiyā” tquanqa, qu eeqänänjä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanäni, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘änguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanquwä iu yanjä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanji, qu eeqänä ängüä kuapänänjä ängüwi. ¹² Qu ängüä änäpu änätquteqanquwänqani, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauni, “Änätqutequwi qui mimäkñqä yätñqä, he ämayäkäpiyā” ätukqe. ¹³ I tquanqani, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanquwi, qa naqä 12 manquä ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkqanji äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinuä-tqä qua täunqä pänqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanquti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkñqä äyä iqanqä näqñqä

† **6:14** Kukñuä-suqä 18:15

eäqce, Iqu quñi aᅅgumä ävämä, qoqonjä imä kuäquväkiquätñqä ekqce.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qañä äukqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqañgani Iqueqä wäunüañqä ämotquaminqä iqua, eqä-huänjä bunqä äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänjä yätäqä nängisa añä Kapänamänqä ävämä äukuwi. Jisasi Iqu iquaunü mäwimeqä änyä etañgi, hea qe ekqce. ¹⁸ Inğanü yunuä yänänäqñqä hñqu äqunätä, eqe yäyänü qoqonjä ätqäwa äpeminqce. ¹⁹ Iqueqä wäunüañqä ämotquaminqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätñqce, iqua eqä bunü ämiqa-ämiqa, awänänü (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänğanü, Jisasi Iqu yimbatänjä qäqi, eqä haqeqä qañä pqañgi äqumbiyi, iqua zä kiñä ikuwi. ²⁰ E iqañguwänğanü, Jisasi Iqu iquaunü “Tä Nyinjqä. He zä miqä pambiyä!” ätukqce. ²¹ Inğanü iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inğisanqä itmakuwi. Iwä inğanü yimba añä-himqä iqua timäupñqä äwäpiyä-tänjä iu, qäqi maqänä imänğanü iuäqämakuwi.

²² Hiunji buayä i änäpu äpmakuwä äwiñgani, ämaqä kuapänänjä huänjä yätäqä inğisa iqi yqänä äpmaminuwä iqua, “Täqinü yimba kiuanänjä hmbunä pmetañgi, Iqueqä wäunüañqä ämotquetñqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätänä!” kñuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitanü, Naqä Iqu buayä äñguiqä tqañga, ämaqä kuapänä äñguwä-tänjä

† 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

qäqıqı iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänjä iinjı, Jıası Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, iqinjı heaqıyä äyä nyätanğä äqumbıyı, qu yimba iquau ätkamäupu, Jıası Iquenyqä qävqe, anjä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänjä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänjä iinjä iqua, qu Jıası Iqueni huänjä yätäqä nänğısa ämäqumuapiyı, Iqueni, “Näqıqä-vqä Iquki, Si täqınyqe, äknğa äpnäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwänğanı, Jıası Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. He Nyinyqä qävqä ikıquwi, Nyi nätmätqä ämaqä mimäqänänji imäqğanğenqä manä, Nyi buayä hetapqanğä äwqä anğua änäpäsäpiyınqänä ikıqäua. ²⁷ He wäunjuı, ymısanjä qui imäknätä pızqä iqä dunğä mıqä ipu, hänjä hea ique-ique wıqä dunğä ipıneqä. Goti Hanjuwä Apıqu, Ämaqeıqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqıqä wıtıqä imäkkqe. Ga ymısanjä iinjı, Ämaqeıqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapänıeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanğa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunjuä imäkatunquä äwınyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tquanğuwänğa, Iqu kımıanı, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpnğä äwınyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänänji äki imäktıqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukıjuı naqä-qakuä imäkatunque, äänä ısıqäwä? ³¹ Neyaqä atqä-awäkıqua, anjä avqıqä maeqä dunji, buayä

mana Mosisi iqu äwikqeu ängguwi. § Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, *Iqu buayä qäukuä yätutanji bñqä äwikqeqä** ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanquwängga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. Qäukuä yätutanjä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä. ³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanqani, qu Iquenji, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inqani, Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi Buayä Hänjä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mävvqä itä, quväkä-ye, mävvqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanqqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hinuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänänji, Nyinyqä pññäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pqañguwä iquaunji, hñquenji bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquaunji, hiunji yäpakänqani Nyi hñquenji hinuinä mäqunquä itmä, eeqänänjä iunji hänjä vauqumuatmniñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiinjqä äwinyä. Ymeqä

§ 6:31 Anqumä Itmakqä 16:4 * 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24

Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetan̄pi, ga hiun̄ji yäpakän̄gani, Nyi qun̄i häñä vauqumuatmniqñqänänyä” ätukqe.

⁴¹ In̄gani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämin̄uwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqun̄jqä” tqan̄gqen̄qe, qu kukñuä kuapänän̄jä ätkuwi. ⁴² In̄jä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäun̄qätäñi, ne näqñqä eän̄que. Iqu täñgani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqun̄jqe’ änään̄qä ätqiya?” ätkuwi.

⁴³ In̄gani, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwän̄qä pambiyä” ätukqe. ⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hin̄gi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätn̄qä ämäqipmeqan̄guti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiun̄ji yäpakän̄gani, häñä vauqumuatmniqeqä.

⁴⁵ Hin̄uä-tqä iquauä tuwan̄uä iun̄i, ‘*Qu eeqänän̄jä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vän̄qiyä*’ ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänän̄i Nyinyqä ppñqäuä. ⁴⁶ In̄jä etan̄gi, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hin̄uä ae äqunätqän̄uwä hman̄ji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hin̄uä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänän̄jä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, häñä hea ique-ique pmeqe, ämen̄qiyä.

⁴⁸ Bretqä häñä-pmeqä iqu, ii Nyin̄jqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, an̄jä avqñqä dun̄i, buayä mana an̄guwä-qe, qu äyä äpakon̄guwiqä. ⁵⁰ In̄jqe

† 6:45 Asayä 54:13

bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueni, ämaqä hñqu ique ängqe mapäkonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hñä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmenjuwiu hñä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquanqçenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatunqe, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätñguwi.

⁵³ I tñganquwännga, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, hñeçetä manqä ipqe, hñä-pmeqe hesänji aanqeçä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänji, Nyaqä huiwiyi. Itanğa eqä naqä-qakuänänji, Nyaqä hñeçeyi. Injä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, hñeçetä änmipqä iqua, hñä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanğa Nyi iquaunji, hiunji yäpakänğa hñä vauqumuatmniqueqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, hñeçetä ännitätqe, iqu Nyi nyinätanği, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñä-pmeqä Iqu änändowatqanği, ga Nyi hñä Iquesa äpmenqä-pa, ämaqä Nyi ännitätqä iqu, hñä, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonquwä ii enqä-panä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñä hea ique-ique pmetäniqueqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anä aquväqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä

⁶⁰ Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä kuapänänä hui, Iqu i tqanŋi äwipiŋi, “Iqueqä kuknuä, ne kŋuä änä mämeqänänä ätqäqe, qäte tqu wiyätŋqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kuknuä kuapänä tqanŋuwiŋqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqŋqä eäqe, tii ätukqe. “Kuknuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, anä änyänänŋa äpmamiŋqä yätunqä yqanŋi äqumbqe, äänä ipnuwäwä?”

⁶³ Hänä-pmeqe, Dŋä Änŋuä Iqu ävätqänä. Ämaqeugä yänänäqŋqä duta, maetqenä. Inŋa etanŋi Nyi kuknuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hänä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Inŋa qäyä etanŋi, hŋquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kuknuä ‘Ämaqä hŋqu Nyinyqe, hiŋgi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanŋuti, iqu i pänqiyä’ etqe, ii hŋquenä quuvqä maeqiyqä itqätanŋuwita etqeqä” ätukqe. Inŋa ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquaunqätä, ä Iquenŋi ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniŋqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänänŋa näqŋqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inŋanŋi Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä kuapänänä, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutanŋi anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquaunŋi, “He-pqe Nyi inä nyivämapŋqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kuknuä hänä hea ique-ique pmeqe ämenä.

Ne tquenyqä watuŋquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqŋqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä äŋguä jänänänä Goti Hanjuwä Iqueqä atäunuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi heŋi, 12 etmakqeunji, hŋquki dnä quvqä-tänä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukŋuä iinji ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikŋä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutaŋä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etaŋgi, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, ymisaŋä imäkkuwiŋqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpŋqä iqanġuwiŋqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwiŋganġi Galili dunä ikämiŋqe.

²⁻³ Hiunji naqänänä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqŋqä hiunji iqua timäutŋqä qäqi etaŋgi, Jisasi Iqueqä känġuäkiqua Iqueni, “Si anä täqinji äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäunuänqä ämotquetqänä iqua, Si nätmatqä imäkqanġtqe hiŋuä kqämbŋqänänäyä. ⁴ Ämaqä hŋqu ämaqä eeqänänä im-imŋi, iquenyqä näqŋqä hipŋqä etaŋgutqe, iqu nätmatqä eeqänänä, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmatqä iinji imäkätqänä, ämaqä eeqänänä hiŋuä kqämbŋqänä ämotquatŋqeqä” ätukuwi. ⁵ I

ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqua i tquanguwänga, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänjqä. Henyqe, hiunji eeqänänjä iqua, änguänänjqä” ätukqe. ⁷ “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätannguwiŋqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänäuä’ tuätqätanngqenqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänä. Injä etanji, qu henyqe, iinj miqä ipnqäuä. ⁸ Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqŋqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henyä epiyä” ätukqe. ⁹ Iqu qunji i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

¹⁰ Injäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqŋqä yätunqä ae äväma yqanguwänga, Jisasi Iqu qänaki maqŋqä ekqe. ¹¹ Aquväqŋqeunji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äŋgi pmenä?” ätäpu, qävqä ikämiŋuwi. ¹² Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyäkakä ätnqäukuwi. Hŋqua Iquenyqe, “Ämaqä änguänänjqeä” tqanguwänga, hŋqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huii-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. ¹³ Inganji, qu iquauqä naqä iqua hanjä-iqä vqenqä zä wiŋganji, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisänjä nätkätannguänga, Jisasi Iqu näqŋqä äwikqenqä

¹⁴ Qu aquvä äqämbu hiunji hŋqua ae pmetannguwanğanji, Jisasi Iqu hiqäva-imäqä anä mätnätanngqä ququawä yängisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukŋuä näqŋqä äwikqe. ¹⁵ I iqanğanji, iquauqä naqä iqua yäunjuä ipu,

“Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

¹⁶ I iqanġuwänġanġi, Jisasi Iqu kimañi, “Kukñuä tä ämetqueqe, kñuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. ¹⁷ “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kñuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. ¹⁸ Ämaqä kukñui, kñuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä wiñġanġiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwiñġqä iqu, suqä quanġi mämeqä, naqä-qakuänänġä tqä-quvqä. ¹⁹ Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapkqä-qe, he eeqänänġi, suqä iunġi, qänaknä miqä itqänäuä. Ga he Nyinġi sunqä pizqä bäkññqä itqänäuä?” ätukqe.

²⁰ I tquanġanġi, ämaqä kuapänänġä iinġi, ämävaupiyi, “Penqä dnġä kinyasäuqanġi ätnyä. Sinġi, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

²¹ Kimañi, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunjuä naqänänġä iqu imäkkqenqä, he miiqä yänġä inqä ikuwiqä. ²² Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeunġi, Sämbatqä hiunġi hapänġa qäyä etanġqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinġi, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. ²³ He Sämbatqänġanġi, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iquenġi qui mimäkkqä itqänjuwi. Inġi Nyi Sämbatqänġa ämaqä iqueä huiwi, eeqänänġä

änğuä iwimäkqanğqenğe, he Nyinyqe sunğä äkasuwä tätqänäuä? ²⁴ Ämaqeugä suqe, hinuä äqumbiyä dunğänä hinği miwäsäuğä pambu. Suğä nağä-qakuä jänänänänä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanğitiyä?” ätkuwiñğä

²⁵ Inğanı ämaqä Jerusälemätanä hui, “Ämaqä neyağä nağä iqua pizğä päkpnğä itqänuwi, Tä Qäqu maendiyä?” ätnğuwı. ²⁶ “Hinuä qumbu. Iqu ätnänä iqi qäyä ätqäuä ätqanği, qu Iqueni manä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätnğä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikğä Iqu etanği, qu näqñğä ämapu maeğä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqanğanı ämaqä-pğä hui näqñğä mämeğä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiğä. Inäqe Ämaqä Tqueğä äpqäqenğe, ne näqñğä ämenunä” ätnğuwı.

²⁸ Jisasi Iqu hiğäva-imäkğä anä mätnätanğğä ququawä iqi ätqäuä näqñğä ävätäqanğanı, manä yänänäqñğä tii ätukqe. “He Nyinyğä näqñğä epu itanğa Nyi äpqenğä-pğä näqñğä yasämä eänäuä. Ga Nyi knuä indqänğä Nğä duta mapğä iqäqe. Nyi änändowatkğä Iquenyqe, he änyä maqñğä eänuwı. Iqu nağä-qakuänänä Iquvğä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatqanği Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqñğä Iquenyğä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanğqenğä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkğä iqu, Jisasi Iqueni mäwimeğä änyä etanği, ämaqä-pğä hui Iqueni hipa hui mitmaqiğä ikuwi. ³¹ Inäqe, ämaqä iu äpmaminuwitanä kuapänäni,

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqängaŋi, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä, Ämaqä Tqu imäkätŋqeunji ämäwqätäuniqätanä?” ätŋguwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänä Jisasi Iquenyqe, “Iiŋi-iinjiqä” hiyakakä tnätqätanğä qätä äwipiŋi, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapŋqe, ämayukä-imaŋqä hŋquau ändowatkuwi.

³³ Inğaŋi Jisasi Iqu, “Nyi hesäŋi quäuqä mäpmeqä danä wäŋqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiŋi mämänğqumueqä ipŋqäuä” ätukqe.

³⁵ I tquanğaŋi, Israitqä iqua, “Ne Iqueni mämäqumueqe, Iqu äkŋğinyŋqä uwqanğuti yanğuatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänuwä iunğä äwätä, näqŋqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeŋuwiu vätnğä ätqutiyä? ³⁶ Iqu neŋi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiŋi mämänğqumueqä ipŋqäuä’ ätqäqe, Iqu kukŋuä iŋi änäänğä tqiyä?” ätŋguwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqŋqä yäpakä naqänänä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, maŋä yänänäqŋqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnğänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqiyqe, *eqä esquä hänğ-pmeqä-tänji iqueqä yäpä iunda pquänä*. Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuä

iu ätnänqä-pa* pquänqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kuknuä iini, Dnä Änguä Iquenyqä ätkqe. Dnä Änguä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänqeyi. Inğanj, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dnä Änguä Iqu iquauni, wimeqänqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanji äwipiyänğanj, ämaqä iqi äpmaminuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanguwänğa, hui “Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. Inäqe, huiz-iqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galilisa pqänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, ‘Kraisi Iqu Dewitiquesanjä hueqä-himqä heniqe,† itanğa ‘anjä-himqä Dewiti iqu äpmaminjqä Betlemä iutanäqu heniqä‡ ätkqeqä” ätukuwi. ⁴³ I ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inği-inği ändmäknquwi. ⁴⁴ Iinjä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinjqä

⁴⁵ Ämayukä-imanjqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anğumä wimeqanğuwänğa, “He Iqueni ätuma mapqe, sunjqä iqäuä?” ätukuwi.

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kuknui äsquenyqä knuä indqänqätiyä? Näqnqä-tänjä hnğa Asayä 58:11 iquenqä ätqä. Hnğa Sakätiyasi 14:8 iquenqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

⁴⁶ I tquanḡuwänḡa, iquauä kimaḡi, “Ämaqä-pqä hui kukḡui, Ämaqä Tqu ätätḡqä-pa, matqä itqänjuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itaḡa, Parisi iqua iquauni, “Heḡä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänḡa-pqä hḡqu, itaḡa Parisi-pqä hḡqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanḡi äqunänjuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänḡä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqḡqä enjuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätḡqä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Inḡä tquanḡuwänḡaḡi, iquautanḡä hḡqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hiḡuiqänänḡanḡa Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauni tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä duḡi, ne ämaqä hḡqueä kukḡui qätä äwiyätanä, itaḡa iqueqä wäunuä imäkätḡqä duḡi, qävqä ganä iani, inḡa iwäsäuatunḡueqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimaḡi, “Äi! Si-pqä Galilisanḡä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanuä iu qävqä äḡguänä itnä, näqḡqä tii esḡqe. Galilisaḡi, hiḡuä-tqä hḡqu mapqä yänqiyä. Hmanjḡä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänḡä hui, iyyqä huiwi ämaqä hḡque mäḡgi yanḡä äwikqenqä**

¹ Inḡaḡi ämaqä eeqänänḡi quwqä anjuḡqä ae äweqanḡuwänḡa, Jisasi Iqu qoqonḡä Olipä yätunḡqä ekqe.

* **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukḡuä iu äqänänḡqä huiuni, kukḡuä 8:1-11 iuḡi maqḡqä eä.

² Zinuitäni Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjuŋqä anjumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänäni Iquenqä äpqanğuwänğa, Iqu quamä äpme näqŋqä motquetŋqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatäni, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hŋqutä-mända huiwä yanä inğanğinyä äqunğuwı. ⁴ Iwä inğanı Jisasi Iquenı tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanä inyätqätanğinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukŋuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunı, ‘Apäkä suqä iinjä iqanğuwä iuaunı, hikä pizqä päsqanğqä’ ätnänqe,† si änänyä ätnä?”

⁶ Qu kukŋuä i ätukuwi, Iqu kukŋuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukŋuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwıkuwi. Iinjä tqanğuwänğa, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinä bu tuwanuä äqäkqe.

⁷ Qu yatŋqä äpakänä vqanğuwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hŋqu suqä quvqä mimäkqä itŋqä etanğutqe, iqu apäkä täsinı, hikä kınğanäni, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukŋuä iinjä ätuäqe, anğı äuesäuqe, qua hinä bu tuwanuä äqäkqe.

⁹ I tqanğı äwıpiyi, qu eeqänäni hŋqunä-hŋqunä iqinı äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänä-tänjä iqua hinıuiqä äwqanğuwänğa, ämaqä huizi qänaki äukuwi.

† **8:5** Kukŋuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutaŋgi, apäkä ii Iqueuä hipenüä iqi yqänä ätqäuminŋqe. ¹⁰ Itañi Iqu pämä ätqäuge, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänä täqi ätqäunjuwi, äŋgi uwqäüä? Si kuknuä mikitätŋqe, hmanda?”

¹¹ I tquanŋa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hŋqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iini tii ätukqe. “Nyi-pqe kuknuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakŋi suqä quvqe mimäkkä pa iqätŋqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anŋumŋi Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qañi heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tquanŋa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iqueni tii ätukuwi. “Si kuknuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqänjinyä. Inŋqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipŋqäüä.”

¹⁴ Ga kimaŋi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänä ändqäüä. I etaŋgi Nyi Nqä-näuäŋi, anjä äväma äpquenqätä, ŋŋ anjä äumqeunqe näqŋqä enänä. Nyi näqŋqä injä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kuknui quuvqä eqäpŋqe. Injäqe he Nyaqä anjä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanŋundqe, he änyä maqŋqä ipŋqäüä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänŋani, suqä qua täutaŋinqänä näqŋqä epu, iwäsäuquenjqä. Injäqe Nyi ämaqä hŋqueni, miwäsäuqä danä itŋqe. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä hŋqueqä suqenqä iwäsäuqanŋundqe, he Nyaqä iwäsäuqä injä

iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuänä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunuä anä itqäüä. ¹⁷ Kukñuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqäñuwä iunji, kukñui tii ätnä. *‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqi, iquaquiyqä kukñuiñqe quuvqä heqäpñqe!’*[†] ¹⁸ Nyi Nqä-näuänqä awä ätätñqä Iqunji. Itanğa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inğanji Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätñi, ga Iqu äñgi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätäni, änyä maqñqä yqänä eänäuä. Inäqe he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqñqä inä iqäpññqä.”

²⁰ Hiqäva-imäkkä anä ququawä iqinji, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanğqä-tänä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqñqä ävätä, kukñuä iinji ätmuinqe. Iqu ätnänä iqi qäyä pmetanği, inğanji Iqueqä hanä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanği, ämaqä hñqu Iquenji, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anğumñi Jisasi Iqu qunji tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hnğa-mändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

[†] **8:17** Kukñuä-suqä 17:6; 19:15

22 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, ii tqanji äwipiyi, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanji tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyä?”

23 Itanğa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanğä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanjä iquenä etanğä, Nyi qua täutanunä manä. 24 Iinjä etanji ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeğä. İi tiinjä etanjiyi. Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänjqä§ quuvqä manjiqiyqä iqanğpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

25 Iqu kukñuä i tquanğa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. 26 Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanji, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeğä.”

27 Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanğqä iinqe, qu knui mämeqä ikuwi.

28 Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeğä ämanjiyäpiyanğani, he Nyinqe, Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänjqä näqñqä epñqäuä. Ga tiinjä-pqenqä näqñqä inä epñqäuä. Nyi nätmatqä hui Nqä knuä iutanä mimäkqä danä itñqeğä. Oeyä.

§ 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänjqe” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinjä, Goti Iqu Mosisi iquenji awä ätukqe. (Anğumä Itmakqä 3:14)

Nyi kuknuä eeqänäni, Apiqu ämändquakqenä ätätñeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmätqä Iqueuä äwiñgeu qäyunä imäktñqä iutañi, Nqä-näuänä pmetmñqä hiñuinä mañqänqä itñeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kuknuä ii tätqätanğa, kuapänäni Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanı Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätñqe, ga he Nqä wäunüänqä ämetqueqä-qenä pmetñqäuä. ³² Ga inä ma, kuknuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kuknuä iinä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimañi tii ätukuwi. “Ne aw-iqu Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñğanä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitanği ‘Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimañi, tiinä ätukqe. “Aañä naqä-qakuänänä etqä. Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñgeuñi qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñgeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetñqäuä.

³⁶ Inäqce Ymeqä Iqu he ewewqatqanguti, he suqä quvqä iqueqä äwinqceuni qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanqqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä inqisanji mäwiqä etanqi, he Nyi ämbäkñqä itqänäuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqceuni, kukñuä awi nätmatqä inqä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkñqä itqänuwi, ii hiniqu tqanqi äwikuwiunä imäkätqänäuä.”

³⁹ Inqanji iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiqu, Aprähamä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquauni ätukqe. “Iñi naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähamä iqu iminqä-pa, ii itqäpninqä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänji qäyä etätñqä-qe, tänganji he Nyi pizqä bäkñqä itqänäuä. Suqä inä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänäuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hinji hiqaqä äwäyäkkipu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inqanji Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanqutqe, he Nyinqä enqänänjqä. Ii tiñiuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqeqä. Nyi änyinqä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändawatqanqi äquvepkqe. ⁴³ Ga kukñuä Nyi tqanqce, he näqñqä äñguänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqce, maenqanqqä

iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-
 quenji. Ga he iqueqä äwiñqeunä yänä äqänäpu
 qänaknä iquenjqä. Inqata tii tänqanqe, iqu
 ämaqä päsqänqä äpmenä. Itanga iqu suqä
 naqä-qakuä iuñi qänaknä miqe, tiinjä du-
 tayi. Suqä aanjä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä
 imiñqe. Kukñuä quanqä ätmiñqe, ii aanjä
 iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanqä kukñuä
 tqä-qu eä, itanga iqu quanqä kukñuä tqe-
 tanjä kaniquvi. ⁴⁵ Iiñiqe Nyi kukñuä aanjä
 naqä-qakuänänjä di etqanqetani, he Nyaqä
 kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He
 ‘Iqu suqä quvqä imäkkä-queyqä’ knjä eyätñqä
 etanqutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe,
 ätnänjä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukñuä
 awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanqundqe,
 inji Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, sunqä
 itqänäuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua,
 Iqueä kukñui qätä äwiyätqänuwu. Ä he Iqueä
 kukñui qätä mäwiyqä iquwi, ii tiinjä etanqiyi. He
 Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji.”

*Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähamä
 iquenyqätä, ätkqenqä*

⁴⁸ I tquanqa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-
 imäkkä naqä iqua, Iquenji kima tii ätukuwi. “Ne
 tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanjä* Iqukiyqä.
 Ga dnjä quvqä hñqu äktqäunä.’ Iiñi ne naqä-
 qakuä äktqu?”

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iqua,
 Sämaliyatanjä iquaunqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” knjä
 indqänminjuwi.

⁴⁹ Itanji Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itanji Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätanqa, he Nyaqä yoqe mäñdi ängittqäyätqänä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqueqä.”

⁵² Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatnä imñi, täñğanji, tiinji. Dñä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqñqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkonquwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqueqä.’ ⁵³ Änäängä? Si neqä awiqu Aprähämä, ae äpäkonqqä iqueni ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua-pqe ae äpäkonquwiqä. Si ‘“Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmatqä hinñinqä enqä-pani. Inäqe Nqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäüä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäüä. Nyi, Nqä-näuänji Iquenyqe näqñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqñqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quanqätqä he enqä-panunä emqänä. Itanji Nyi Iquenyqä

näqñqä ae eämä, itaŋga Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawiqu Aprähamä iqu, Nyaqä hiunji hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanj, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañj iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiwi, tii ätukuwi. “Si Tqä quvükui 50 änä qäyä etaŋgi, Aprähamä iquenji Si hiñuä äqunğanätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañj, “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä, Aprähamä iqu matimäuqänğanj, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tquanğqenqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqanğuwänğga, Iqu zä imäknä hiqäva-imäqkä anjä täkñiunji äväma, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqänğanj, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanj, hiñuä maqñqä iññäqu ätimäukqe. ² Inğanj Iqueqä wäunjuänğqä ämotquaminğqä iqua Iquenji, “Näqñqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqu hiñuä maqñqä imänğqqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanäkänaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğga, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tque hiñuä

äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeçä. ⁴ We yqänä tii hunätanğani, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunque. Ämaçe wäunüä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iñä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiñuii qua äwqäyätä, iqueñi, “Eqä-huänjä Silomä du asñä qänämändñqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatqäüä’ ätnä.) Iñi iqu äwäqe, asñä qänämänğanğa, iqueä hiñui äñguä heqanği, iqu hiñuä äñguä qñqä-qu äpkqe.

⁸ Inğani ämaqä, iqutä anjä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hiñuä maqñqä äpme mbqänqä nätmatqä isuanqä täunüä tätqätanği äqunminuwitäni, qu, “Ämaqä tqi mbqänqä täunüä ätqämanätñqä iqutanä?” ätäpu yatñqä inğäukuwi. ⁹ Yatñqä i inğanğuwänğa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanğuwänğa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panjä hñqueqä” ätkuwi.

I tqanğuwänğa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimanji, “Si hiñui äänä itnä qänğinyä?” ätäpu, ique yatñqä äwikiwi.

¹¹ Yatñqä i vqanğuwänğa, iqu, “Ämaqä ‘Jisas-iuä’ ätätqänuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hiñuii qua äñqiyätä, ‘Asñi, eqä-huänjä Silomä du qänämändñqä uvä’ dqanği, nyi äumi, asñä

tii äqänämänätmäŋgaŋi, hiŋuä qe äqäŋgänä” ätukqe.

¹² I tquanŋgaŋi, qu, “Ämaqä Iqu äŋgiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maŋŋqeŋä” ätukqe.

Parisi iqua, haŋä-iqä äwikuwiŋqä

¹³ Inŋaŋi qu ämaqä hiŋuä maŋŋqä imiŋqä iinä iqueni, Parisi iquaunqä ätuma äukuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hiŋuä äŋgui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋga iwimäkkqe.

¹⁵ Iinŋe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hiŋui, änä itnä äqäŋginyä?” ätuäpu, yatŋqä ämikuwi.

Iqu qunji, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hiŋuä täuŋi, qua ŋqäyqanŋi, nyi asŋä äqänämänätmä, täŋgaŋi hiŋuä äŋguä sä äqänänänä” ätukqe.

¹⁶ I tquanŋgaŋi, Parisi hŋqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä duŋqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesaŋä-qu maetŋenä” tqanŋuwäŋga, hŋqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkkä-qu eäqe, nätmätqä ämaqä mimäkkänänä tiinji, äänä imäkätŋqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitaŋi, naqä-hŋqunä mäpmeqä danä inŋi-inŋi äktqäŋguwi. ¹⁷ Iinä ipu, qu iqueni, anŋumä yatŋqä tii äwikuwi. “Ämaqä saqä hiŋui, äŋguä ikimäkkä Iquenyqe, si ‘tqueŋä’ tŋqäwä?”

Yatŋqä i vqanŋuwäŋga, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hiŋuä-tqä-queŋä.”

¹⁸ Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iquauqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hiŋuä maŋŋqä-qu eŋqe, täŋgaŋi iqu hiŋuä äyä äqäŋgiyä” kŋuä mämeqä ipu, ämaqä

iqueqä kaniquesä känäutä kuknuä ätuätumepu, yatnqä tii äwikuwi. ¹⁹ “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hinuä maqnqä imängqeqä’ ätqiya iqutanä? Ga iqu tänganji hinuä ängui, äänä itä äqängiyä?” ätukuwi.

²⁰ Qu yatnqä i vqanquwänga, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näqnqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanji, iqu hinuä maqnqä imängqeqä” ätukiyi. ²¹ “Inäqe, ye änyä maqnqe. Iqu tänganji hinui, äänä itä äqunquti. Ämaqä ique änguä imäkätä hinuä qänätnqä imäqä Iquenyqe, ye maqnqeqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatnqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinjqä-iinjqä’ hetätnqänänyä” ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanjiyi. Ämaqä iinä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätnqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqanqpqe, anä aquväqnqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipnqäuä.” Ininjqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisänji zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatnqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hinuä maqnqä iminqä ique, anqumä kuknuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si änguä ikimäqä Iquenyqe, ne näqnqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inji, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänjä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanquwänga, ämaqä iqu, “Nyi maqnqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi

ηqä hinui, maqηqä inqä-qe, tängaηi nyi hinuä äqänmä, näqηqe, iinqänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanğa, qu iqueni, “Si hinuä maqηqä eäηi, saqä hinui äηgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatηqä äwikuwi.

²⁷ Inğaηi, “Nyi iqi ae etqanğa, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, anğumηi qätä sunqä nyipηqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpηqätanä?”

²⁸ I tquanğqetani, qu iqueni kukηuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqηqe, Mosisi iquenyqä eäηu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukηuä ätuminqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkηgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqηqä eäηunä” ätukuwi.

³⁰ Inğaηi iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äηguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqηqä eäηunä-qe,’ änääηqä tqäuä? ³¹ Ne näqηqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeunji, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiηqä du imäkqanğuwä iunä wiyätηqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, tänganqe, ‘Ämaqä hηqu, ämaqä hinuä maqηqä imängqä hηque, äηguä hinuä qänätηqä imäkqeqä’ matqä itqäηuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäningä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa qu, “Si suqä quvqä du imängηnä, iunä yqänä äpmeni, inji si tängaηi, ne näqηqä mänätapqä isηqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqηqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinüä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anjä aquväqñqä iutañi, huätä ändowatqäuä” tqañgä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquañgani, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquañga Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hinüä ae äqunänjinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğanj ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonjä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğanj Jisasi Iqu, “Nyi qua täunqe, ämaqeugä suqä iwäsäuqñqä äpkqe. Inj ämaqä hinüä maqñqä inuwi, hinüä qañgagñpi, hinüä äqänänjuwi, hinüä maqñqä ipñqäuä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqañgi äwipiyyi, “Ne-pqe hinüä maqñqä-qune etañgi ätätqänjinyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquañguwitañi Jisasi Iqu, “He hinüä maqñqä hinüä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetañi hanjä-iqä mämeqñqä. Injäqe he, ‘Ne hinüä äqänänjunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätñqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Äñguänänjä-quvi

1 Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täknä yäpä yängisani, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. 2 Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. 3 Itanga ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqanä wuteyqanguti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikiñä ätuätä, yäpaqä mängisa ätuma wänä. 4 Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiñuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkiñqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. 5 Ämaqä huitanä hñqu tquangutqe, qu iqueqä quväkiñqä änyä maqñqä epiyä-qae, iqueni qänaki mävändqä danä zä upñqäuä” ätukqe.

6 Jisasi Iqu kukñuä ktqä iqu tquangqe, qu kñuä äñguä mämeqä ipu, “Iqu sunqä ätqutiyä” tpu ikuwi.

7 Qu näqñqä äñguänä mämeqä iqañguwiñqä, Iqu anğumñi, “Nyi naqä-qakuänänä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. 8 Ämaqä Nyi änyä etanga hiñuiqä äpätqañuwi, qu quwä-meqä-qua etangi, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqañuwi. 9 Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqe, hänä äñguä iqumuatnä äpme, iqu tängisa äyapätä mängisa äwätä itä, itanga iqu qätaqä näqisquañqiyä. 10 Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanga qui imäkqä dinänji. Nyi iinä maetqe. Nyi äpkqe, qu hänä-pmeqenqe äwa miqä, kuapänä mapñqä diñqe.

11 Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä änguänä miqä iqu, sipsipqeunqä yänjä winä. 12 Ämaqä mbqä metnqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pqanji äqunäqänqanji, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanji, itanğa sipsipqe, iqueqä maeqä etanğa, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqe, qunji ändämiqanquti, qu nänjä-täqi upnä. 13 Ämaqä iqu mbqä metnqänä wäunuä itä, sipsipqenqä knuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

14-15 Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqnqä etanji, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqnqä enä. Asä inji, Nyi Nqä sipsipqenqä näqnqä etanğa, qu-pqe Nyinyqä näqnqä enä. Inji Nyi sipsipqä yätamakqänqä päkonmä. 16 Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmenä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi 'daaná' tquanqanji, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppnqäuä. Ga sipsipqä iini, naqä-hnqunä etanqpi, ga quwqä Ämiqe, Hnqunä hiäniqe. 17 Nyaqä hänjä-pmeqe anqumä mamniqä etanji, Nyi sipsipqeunqä yänjä wämä. Ga iinjä imqä itqätanqgetanji, Apiqu Nyinyqä äwinyä. 18 Nyaqä hänjä-pmeqe, ämaqä hui hinji quwqä äwinqä dutanä, qui mimäqä ipnä. Nyi änyinqä Nqä duta, yänjä wämqe. Nyi Nqä hänjä-pmeqe ävätmä, itanğa anqumä meqänqe, yänjänaqänqä ämenä. Nqä Apiqu Nyi iinjä imäkmqä ändkqeqä" ätukqe.

19 Jisasi Iqu i tqanqenqä, Israitqä Jerusälemä

iu hiqäva imäkminjuwä iqua anğumä inği-inği äktqänğuwı. ²⁰ Kuapänänğä hui, “Iqu dnä quvqä-tänju eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueni qätä sunqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itanğa hui, “Ämaqä dnä quvqä-tänğä hñqu, kukñuä tiñji matqä danä yänä. Dnä quvqe, ämaqä hiñuä maqñqä itanğuwä iunji, hiñuä qämbñqe äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsanä-tpu ikuwiñqä

²² Inğanı qu hiunji naqä, hiqäva-imäkqä anji Goti Iqueni anği imäkkuwiñqä kñuä indqänäpu, yeeqä ipñqä Jerusälemäni aquvä äqänğuwı. Inji hiunji dnä maenqä, isqänğa imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anğä täknä yänğisa, Solomonä iqueqä anğä mätävätiniqä ätminjuwä iu ikäminqe. ²⁴ I ikitqätanğa, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hñqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä kñuä qämä-qämä inğä ämetunqe, Si awi äknğa nattñanğäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänji, Si kukñuä ktqä matqä, naqä-qakuänänğä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanğuwänğa, Iqu kimanı, “Nyi ‘iinğä-iinğä’ etqanğa, he Nyi tqanğqä dunji, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmatqä Apiqueä yoqeta imäkätñqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueqanğa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanğä, Nyi qunqä näqñqä enä. Inji qu Nyi qänaki

nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqanqmdi, qu mapäkonqä danä iqänqe. Itanga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutañi huätä mämändauqñqe. ²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänäñi ämäwqätäuä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutañi mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apikutäñi, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanqñqä, Israitqä iqua angumä hikä ämepu, Ique päsänä-tpu ikuwi. ³² I iqanquwängga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi wäunüä äñguänänjä Apiqu ändapkqe, heyaqä hinüä iqisa kuapänä imäkätñqe. He hiki, wäunüä iquautañä äkisquenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tqanqga qu, “Ne Siñi, hiki wäunüä äñguänänjä imäkätqänñqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hingänquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanqññqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inqanji Jisasi Iqu qunji, “Heqä kukñuä-suqenqä tuwanüä äqänänqeuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqe qä.*’ ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä tuwanüä äqänänqqe, hea ique-ique naqä-qakuänänjä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñuä äwikqä iquauñi, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanqñqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’

* **10:34** Apqä Bukä 82:6

ätquwi, äänä etaŋgi ätqäuä? ³⁷ Nyi wäunui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kuknui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäunuä imäkätŋqeunji quuvqä heqäpnqe. Iiŋä iutaŋi he näqŋqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanŋi, Nyi Ique änyänŋqä iunqe, näqŋqä äŋguänänŋa epŋqeäqä” ätukqe.

³⁹ Inŋanji qu aŋgumä Iquenji a kiquätanä-tpu iqanŋä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakŋga äukqe.

⁴⁰ Iqisaŋi, Iqu aŋgumä eqä Jotänä ique näŋgisaŋqä äwäqe, Jonä iqu änyänŋanŋa ämaqä asŋä äqämiŋqä iqi äpmamiŋqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapänänji, “Jonä iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänŋa di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänänji naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inŋanji ämaqä kuapänänji, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäköŋgqenŋä

¹ Inŋanji, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hŋqu, yoqä Lasarusi, iqu täŋä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakŋi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täŋä-yaqä ämaqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inŋanji iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinŋä äkinyätŋqä iqu, täŋä-yaqä äwinä” ätäsinä, kuknuä ändowatkiyi.

4 I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Tänjä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

5 Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanqä kiinjä äwinyminqe.

6 Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Tänjä-yaqä äwinä” tqanqä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. 7 I äpmeqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ne anqumä qua Jutiyanqä äwanä” ätukqe.

8 I tquanqa iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsanä-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

9 Iqu kimañi, “Hiunji ique-iqueni, wenji hñganqä äunqa mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsqu-äsqwe hunätanqa äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä äwqi. Näñi-täqi äqutäutä, quanqä mapäkñqä danä iquänä. 10 Inäqe, hea witanqa äwqä iqu, iquesañi we maunqä etanquti, näñi-täqi qutäquäniqeqä” ätukqe. 11 I ätuäqetani, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqe Nyi ique ävauqumuatmqä diñqä umqeqä” ätukqe.

12 I tquanqani iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwinqe, äñguä henqiyä” ätukuwi. 13 Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanqñqä tquanqi, iqua, “Qanyä hiqaqä witanqi ätqiyä” tpu ikuwi.

14 I iqanquwänqa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqeqä. 15 Inäqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpnqä diñqä indqänätmä,

Nyi iquätäni mäpmeqä iqenqä yeeqä iqa. Tänganji ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğani, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”* ätumiñuwä iqu, wäunjuänqä ämotquaminqä huizi iquaunji, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunquänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätñguwinqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänğani, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himañiu equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqanğä äwikqe.

¹⁸ Betanisanji Jerusälemänğe, kiñämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinğä etanği, Israitqä kuapänäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanğqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanjuä iwimäkpñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqanğä äwiyäqe, Mäliya anğä yäpä yämä qäyä äpmetanği, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqe, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonğqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inğe, nyi näqñqe. Tänganğä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanğqä yatñqä vqanğtqe, Iqu äktapänğqiyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Iqu Malanji, “Tqä siqäqu hanğä vaunğiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimanji, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anğumä vauqanğuwänğani, iqu ävauniqeğä” ätukqe.

* **11:16** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁵ Inġani, Iqu iinġi, “Nyi ämaġeu anġi ävauġmuuatätmä, Hänä-pmeġä Iqunġä” ätukġe. “Ämaġä Nyinyġä quuvġä eqämitätġä iqu, äpäkonätġä-ġe, hänä pmeniqe. ²⁶ Itanġa ämaġä hänä äpmapu Nyinyġä quuvġä eqämipġe, mapäkonġä danä iqänġe. Inġi si kuknuä tänġe quuvġä eqänä?”

²⁷ I tqunġa ii, “Naġä Iquki, nyi quuvġä eqiyġänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueġä Ymeġä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesġä atäunüä äkteġä Iquki eänä, itanġa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunġä äpäñġiyä’ ätkġä Iqukiyġä” ätukġe.

²⁸ Mala ii ae ätuäġetanġi, Iquenġi äväma, Mäliyanġä äwäġe, kuknuä ätuätumetä, iinġi ġeiġinyä, “Näñġä-vġä Iqu näñisa sinyġä ätġiyä” ätukġe. ²⁹ Mäliyai iinġä äwiyäġe, äpakä miġä Jisasi Ique wimetġä maġänänä äukġe. ³⁰ Jisasi Iqu anġä-himġä Betanisani, näñġisa Mala äwimakġä iqi yġänä äpmaminġe. ³¹ Ämaġä Mäliya ‘aueġä’ ätuäpu, iisä anġiu anä äpmaminuwi, ii häuquġenyä itä, ätimäwa uwġanġi äġumbiyi, ġu, “Ii knui, qua equwä duta ġäyätġä äwġiyä” knüä vġanġi, ii ġänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanġä iqi ätimäutä, Ique äġunäġe, Iqueġä yukä iqi ġonä äwoktäutä, “Naġä Iquki, Si täġi pmeġä-säpi, nyaġä nyiqäqu mapäkonġä iqunġä” ätukġe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaġä iisä anä äpmapiyitä, ġu ka ipu knüä ġäyġanġä äġunäġe, Iqu äwġä tnänä imäkätä, ġuvepki hikänä

uwqiyqan̄gi, Iqu änä miqä itä, “He iqueni quae äkn̄gi equwäwä?” ätukqe.

I tquan̄gani, “Naqä Iquki, Si hinuä qund̄nqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ In̄gani, Jisasi Iqu knuä äqäkqe. ³⁶ In̄qe Israitqä iqua tii ätn̄guwi. “Hinuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiin̄jä win̄gan̄giyi.”

³⁷ I tqan̄guwän̄ga, hn̄qua, “Ämaqä hinuä maqn̄qä ique an̄guä imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkon̄qä yät̄nqä yän̄änäqn̄qä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique an̄gu hän̄jä ävauqumuatk̄en̄qä

³⁸ In̄gani, Jisasi Iqu an̄gumä äwqä tnän̄jä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqan̄ga, hikä himan̄jä iqueqä huiwi pn̄qä ekuwä iun̄qä äukqe. Hikä himan̄jä iun̄i, hikä hn̄qu qn̄qan̄jä äptän̄min̄qe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tquan̄gani, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hn̄quaqu-hn̄quaqu ae äpawqe, pizqä piyan̄jä qäyän̄qiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu in̄i, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yän̄änäqn̄qe hinuä qund̄nqinyä.’” ⁴¹ Qu in̄gani, hikä qn̄qani huätä äutekuwi. I huteqan̄guwän̄gani, Iqu hinuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqan̄gn̄in̄qä, Nyi ‘än̄guiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näqn̄qe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqän̄jä-qe, ämaqä täqi ätqäun̄uwä tä, Si änändowatk̄in̄qä qu näqn̄qä hip̄n̄qen̄qä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yän̄änäqn̄qänä, “Lasarusi iquki,

tängisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquangani, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätñqä-qu, tängisa äpkqe. I pqangani, Jisasi Iqu qunji, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwiñqät

⁴⁵ Inğani ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqanji äqumbiyänğani, kuapänäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inäqe, hñqua anğumä äwäpiyänğani, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkqanğqenqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiysi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäni, ämaqä yoqä-tänä huizi iquau aquvä qämbñqä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmatqä ämaqä mimäkqänänğä du imäkätñqä Tquenyqe, ne äänä yatunquäwä?” ätñguwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanğuti ne hiñuinä äqunatqe, ämaqä eeqänänğä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğpi, ämaqä Romätanğ iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anğitä ämaqetäni, qui inemäkñqäuä” ätñguwi.

⁴⁹ Iquautanğ hñqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquvi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, qunji, “He kñuä maeqä itqänğä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänği qui mimäkñqä ipñqä diñqe, ämaqä hñqunä qunqä päkonğqe, anğuiqä.† He iññqe maññqä eänğäuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iinji, kñuä indqänğqä iqueqeta ätkqä hmanji. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauñqä päkonätñqä etanğqenqä,

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14

hinuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanga Jisasi Iqu iquauñqänä päkonätñqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwoñuwi, aquvä naqä-hñqunä maqiyätñqenqä päkonätñqä etañgqenqä, Käyäpasi iqu hinuä ätukqe. ⁵³ Hiunji iquesañi, iqua Jisasi Ique päkpnqenqä hänaqänqä qavqä iminjuwi.

⁵⁴ Qu i iqanquwinqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hinuä iqi äti mikiqä danä iminqe. Iqu iqinji äväma, anä avqñqä iqueqä hitunuä iqi anä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimñqä äukqe. Iqinji Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä anä äpmaminjuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänqä Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi timäutñqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäuminjuwä kuapanäni, qu suqä piyanä-weqä imäkminjuwi, jänä imäkñqä du imäkäpu hiunji inğanqe jänä imäkmbñqä, Jerusälemä yätunqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hinuä aanqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anä täknä yängisa äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täunqe, ‘ätimäunqiyä’ knuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätnqäukuwi. ⁵⁷ Inğanji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqä, “Hesänä hñqu Iqu pmetanqdeunqä näqñqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

Mäliyai, eqä sisnyanä-weqe, Jisasi Ique

*äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutnqe, hea 6 änyä etangi, Jisasi Iqu Betaniqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta angumä hänjä ävauqumuatkqä iqueqä anä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanjä imäkkuwi. Malai ymisanjä ämetä vqanğa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanğuwitä anä äpmaminqe. ³ Inğanı Mäliyai eqä sisnyanjä-weqä mbqä naqä iqä häkä manğüä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemänji iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyanjä iinjı, anjä imnjı iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäkganğenqä, Jisasi Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyanjä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmatqä maeqeu yätamäkgänğä mimäkgqe sunğäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinjı, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maeqeunğä kñuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanğqänğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqänğanğä ämeqä di, iinjı hinuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänänjä iunji hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imğänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkññqä ätkwinğä

* **12:** Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

9 Inḡaṅi Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiṅuwä iquautañä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqañgä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta aṅgumä häñä ävauqumuatkqä iquenyqä hiñuäñqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänä iqua hänaqä yäue ävämeṑu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqañguwitañi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-ṑqe, qäsä päsqäñqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä eñqä-pa äpekqenqät

¹² Awiṅaṅi, ämaqä kuapänänä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqäñguwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äṑqiyä” tqañgä äwikiwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämeṑu, Jisasi Iqutä mimbñqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä!

Itaṅga Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä.

Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, aṅguä iwimäkqiyä”†
ätäṑu, awqä ätqa äumiṅuwä.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu donḡi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwañuiu ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Añä-himqä Sayonä§ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, donḡi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänqä-pa äṑkqe.

† **12:10-11** Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40

‡ **12:13** Apqä Bukä 118:25-26 § **12:14-15** Sayonä, añä-himqä

Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * **12:14-15** Sakätiyasi 9:9

¹⁶ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, iinqe kñui, qänga mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hänä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanga, tuwanuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä kñui, inğanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witaŋga tääqä ätuätumetä hänä vauqumuatqanqi äqunquwä iqua, ämaqä huiziquauni, “Iqu iinjä imäkqanqi äqunänqueqä” ätumiñuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäñi, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanqä äwipiyitani, ämaqä kuapänäñi Iqutä ämimbñqä äukuwi. ¹⁹ Inğani Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiñuä qumbu! Ämaqä eeqänäñi, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiya” ätnquwi.

Ämaqä Grikä iquautanä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwiñqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä hiunji naqänänänğani, ämaqä Grikä iquautanä hñqua, aquvä anä qämbñqä ätimäukuwi. ²¹ Ämaqä iñji, qu Pilipä anä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hiñuä qunatuñquä änengiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tqanqi, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquaquä äwiñqenqä ätukiyi.

²³ Inğani Jisasi Iqu kimañi, “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqñqetä metñqe, hiunji tä qänga qe ätimäuqiyä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä

hŋqu qua bu mapäkŋqä itä mapäkonqä itqe, iqu kiqä-kiuänänqce. Injäqce, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonqce, iquesaŋi kuapänänjä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänä-pmeqä iqueqe a kiquätinämitätqce, i äpäkonqänqce. Itanğa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänä-pmeqä iqueqe a makiqätŋqä imitätqce, iqu hänä hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqqu wäunuä nyiyätŋqä äwinyänqä iqu, Nyi qänaki nyivändätŋqce. Inji Nyi pmetanqceunji, Nqä wäunuä-nyiyqä iqu, iqi anänqce. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunuä änyiyätŋqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäunqiyä” ätukqce.

Jisasi Iqu, äpäkonätŋqenqä ätukqenqä

²⁷ “Tänğanji Nyi Nqä qeqä-quuvqä tämŋi, hanjä naqänänjä ämeqä. Inji Nyi Apiquenji, ‘Hanjä-iqä änyimeqä tquesaŋi, hänä inqumuatiyä’ tmqäta, ä änäännyä tmqce? Injäqce, Nyi hanjä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqce. ²⁸ Inji Apiquki, Tqä yoqe haqä yätu mayä!” ätukqce.

I tquanğanji, kukŋuä hŋqu qäukuä yätutanji, “Nyi Nqä yoqe haqä yätu ae ämaenqäqce. Itanğa Nyi anqumä maenmqänä” ätkqce. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsäŋi iqi ätqäpiyi, kukŋuä i tqanği äwipiyä iquenyqe, “Mmqä kakaqä ätqiyä” tqanquwänğa, hui, “Enätqä hŋqu kukŋuä ätqiyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanquwänğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Kukŋuä iqu yätamakqä Nyi nyiyätŋqä matqä iqi. He heyätŋqä ätqiyä” ätukqce. ³¹ “Qua täu äpmeŋuwiu iwäsäuqe, tänğa qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunqä vqä qua täu

ämitñqä iqueni, täñgani huätä qe mamäunçiyä.
³² Nyiñi, qu qua täutanji haqä yätqä änma peyqançpçançani, ämaqä eeqänäñi Nyi ämäqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kukñuä iñi, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonçqe, iñä päkonätñqä etançi, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqä kukñuä-suqä iunji, ‘Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmequeqä’ tnätançi äwiyätunçqe, ‘Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepñqäuä-qe’ änä-änänçqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunçqä Iqu hesäñi äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunçqä Iqu-tänjä epiyä täñgani, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätñqe, we-hunçqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätñqä iqu, ‘äkñgi wänçutiyä?’ änyä maqñqe. ³⁶ We-hunçqä iqu-tänjä epiyä täñgani, Iqueqä ymeqä epñqe, Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukñuä iñi qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hiñuä mäqunçquä ipñqe, zä imäknä äpmamiñqe.

Israitqä kuapänäñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiñqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänäñi, quvaqä hiñuä iqisa qäyä imäkqançi, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiñuwi. ³⁸ Hiñuä-tqä Asayä iqu kukñuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kukñuä tquançqe, ‘naqä-qakuiqä’ kñui tqe meqiyä? Naqä Iqu

imäkqanġi äqunäqe, Iqueqä yänänäqñqenqe, näqñqä tq̄u meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminuwi, Asayä iqueqä kukñui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kukñuä-pqä hñqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qu hinuä maqñqä danä ipu, kñuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqe qä’ ätätä, Iqu quvaqä hinui hea iwimäkätä, kñuä indqänqe, qñqanä äyekqe qä.”‡

Injä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanġi, quuvqä maeqiyqe i äpmaminuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänjä-qu etanġi äqunäqetanġi, iqu Iquenyqänänġi i ätkqe.

⁴² Injäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iquauqä naqä iquautanġi, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquaunqä zä ipu, awä matqä iminuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutanġi, aquvä qämbñqe mapqänqä huätä mamäupñqä etanġi, i iminuwi. ⁴³ Qu i iminuwi, quvaqä yoqä haqä yätunġi, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä dunqä iminuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, hänä iqumuatäninqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu manä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10

qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hiñuä äñqänänqä iqu, Nyinä mañqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenjäpqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäñi heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qunji häñjä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknäñi miqä danä iqäqe, Nyi iquenji miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iquenji, hiunji yäpakänğanji, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iquenji iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiinjä etanğiyi. Nyi iinji, kñuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, 'kukñuä ii ätätnä awä tiyä' dqanği iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqnqe, Iqueä kukñui häñjä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Iinjä etanği, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

**Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuä
yätquakä iquatä, ymisañä
yäpakä äñguwänğanqä***
(13:1-17:26)

13

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä
iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä*

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänğanji. Inğanji, Jisasi

*

13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanngqenqä näqnqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetannguwä iquaunqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etnqännganä-pqe, kiinjä yqänä äwinyminqe.

² Heaitäni, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunuanngqä ämotquaminqä iquatä buayä bnqä pmetannguwänngani, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqinj, täkqä tuätngqenqä knuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hiknä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmätqä eeqänäni, Iqueä hipa iqi ämitngqä eqäqä etanngqenqe, näqnqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anngumä yätngqenqetä, näqnqä inä eminqe. ⁴ Iinjä etanngi Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqinjiqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsänngqe. ⁵ Itanji Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunuanngqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asnä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqanji, Saimonä Pitä ique wimeqannga, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asnä nqätngqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tännga imäkqä tänqe, si tännganji näqnqä änä mämeqä inyä. Si näqnqe, innga matniqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunji, asnä manngiyqä danä iqätngqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asnä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanḡani iqu, “Iiḡä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä maḡqiyqä panä. Nyuāḡä-hipa qäsāḡqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimaḡi, “Ämaqä asḡi, qäsä ae äqāḡḡä iqu, kiyä maeqä näwinyä āḡḡuānāḡä eḡqä-qae, asḡä aḡḡuḡḡi, yukä bunä qānātḡqeqä. He kiyä maeqä näwinyä āḡḡuānāḡuenä epiyā-qe, eeḡānāḡuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuātḡqä iquenyqe ae näqḡqä eäqetani, qunḡi, “He kiyä maeqä näwinyä āḡḡuānāḡi, eeḡuenä maetqenä-qe,” iḡḡä ätukqe.

¹² Yukä asḡi qāpu äwqäyāqe, Iqueqä qäkä quāuqä imäkḡnätä, aḡḡuḡḡä quama äpmeqe, “Nyi tä emäkqä tāḡqe, he näqḡqä ämeqäuä?” ätuätä yatḡqä äwikqe. ¹³ Yatḡqä i äväqetani, “He Nyiḡi, ‘Näqḡqä-vqukiyqä’ ändāpu, ‘Naqä Ämiqukiyqä’ ändätqāḡuwi, iḡḡi qāyunḡqae, Nyi Iḡunḡqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqḡqä Vqä-qunä qäyā emä-qe, heyaqä yukä buḡi asḡä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qāḡḡawqāpḡqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqāpnuwāḡqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Iḡi Nyi naqä-qakuānāḡä etqä. Wāuḡuä-wiyqä hḡqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni māmāwqätäutqe, itaḡḡa kukḡuä äma uwqä hḡqu, ‘kukḡuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueni māmāwqätäuqä yänä. ¹⁷ Tāḡḡani, he Nyi imäkqenqä ae näqḡqä

änguänä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequenḡqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunuä eyätmä etmeqä iquenḡqe, näqḡqe ae eḡä. Inḡqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänḡqe, naqä-qakuä ätimäutḡqä inḡqä imäkmä. Kukḡui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänḡueä iqu, Nyi qonḡqä nyätḡqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Iinḡ ätimäutḡqä änyä etanḡi, Nyi täḡga näwi etqä. Iwä ätimäutḡqanḡi, he Nyinḡqä näqḡqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanḡqenḡqe, epḡqeyi. ²⁰ Naqä-qakuänänḡä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatḡanḡundqä hḡque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanḡa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanḡä hḡqu Nyinyqä täkqä tuänḡqiyä” ätukqenḡqä‡

²¹ Iinḡ ätuäqetanḡi, Iqueqä qeqä-quuvqä imḡi, änä mäwimänḡqä iqanḡi, Iqu inḡanḡi ätnänḡäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänḡä etqä. Hesanḡä hḡqu Nyinyqä täkqä tuänḡqiyä.” ²² I tquanḡanḡi, Iqueqä wäunuänḡqä ämotquaminḡqä iqua, “Iinḡi tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinḡuä ämiqänḡäukuwi.

²³ I ipiyitanḡi, iquautanḡä Jisasi Iqu iquenyqä kuapanä äwinymḡnḡqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi

† **13:18** Apqä Bukä 41:9 ‡ **13:20** Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

äpmaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tcutiyä” tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatnqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iini, tquenyqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämelmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanqani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinä itanqi, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktnqä etanqutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kuknuä tquanqi äwipiyä iqua, “Kuknuä ii, sunqä tcutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqqä-qae, hnqua “Ymisanä imäqänqä nätmätqä aanqä etanqi hui mbqä yätnqä tcutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iu vätnqä tcutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanqi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mänqisa äukqe. Ii heatqänqayi.

Jisasi Iqu kuknuä-suqä änyä-hänä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanqani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tänga ätnänäqi wiñqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä wiñqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä.

Nyi äwqanġani, he Nyinyqä qävqä ikäpnuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, täŋġani he etqä. ‘Nyi umqä iuŋi, he mäwqä danä ipnuwi.’³⁴ Täŋġani Nyi kuknuä-suqä änyä-hänä tiinjä etapqä. He hŋqunä-hŋqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aañä kiinjä heŋguätŋqe. Nyi henyqä änyinqe, aañä kiinjä änyinyätŋqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aañä kiinjä heŋguätŋqe.³⁵ He iinjä iqanġpqe, ämaqä eeqänä qu näqŋqe iuta hepŋqäuä. He Nyaqä wäunuä yätquakä-quenä äyä etanġi heqämbŋqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe, änyä maŋqeqä’ ttŋqinyä” ätukqenqäS

³⁶ I tquanġa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äkŋġinqä utŋqäwä?” tquanġa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iuŋi, täŋġani si qänaki mapqä isŋqinyä. Si Nyinġä inġa ptŋiqä” ätukqe.

³⁷ Kimanġi, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Siŋi täŋġani qänaki makivändqe, suŋqä imqäwä? Nyi Siŋqä yänä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanġa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänä wätŋqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätŋqä etanġa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenqe änyä maŋqeqä,’ hŋquaqui-hŋque ttŋqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänqä-quvi

Š 13:35 Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34

1 Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinjä äwqä hanjä heyqanğuti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpnqeqä. 2 Nyaqä Apiqueä anjuñi, hiqnqe, kuapänä imäknänä. Iinjä naqä-qakuä maetanğutqe, Nyi henji, ‘Henyqä anä näwi imäkmqä umqe-qe,’ maetqä iqämninji. 3 Nyi äwätmä, henyqä anji näwi imäkemi, anğumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunquä etma umniqeqä. Iwä anä Nyi äpmenqä iunji, he-pqe anä pmeniqueqä. 4 Anä Nyi umqä iqäqä iunqe, he huänqenqe näqnqä ae äyä ämenäuä” ätukqe.

5 I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utnqä iunqe, ne änyä maqnqä equnä. Inji ne huänqenqe, näqnqe, äänä heatunquäwä?” ätukqe.

6 Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänä-pmeqä Iqunqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. 7 He Nyinyqä näqnqä anğüä eänjuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqnqä anğüä asä ii hipnqäuä. He Iquenyqe näqnqä tänğa qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänäuä.”

8 I tquanğa, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqe, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

9 Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqe, Si Nyinyqä maqnqe, äänä heninyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinuä anğänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänäuä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’

änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanqä, Iqu Nyi änyinyä äpmenqä iinqe, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqe, Nqä kñuitanä maetqä itñqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunuinä äyä imäkätñqe. ¹¹ He kukñuä tññqe quuvqä heqäpñqe. Nyi Apique nyätanqä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanqpe, he wäunüä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä kñuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpñqe. ¹² Nyi aanä naqä-qakuänänqä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunüä huitanä-huitanä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqe. Wäunüä iqu iinjä imäkquätñqe, Nyi Apiquenyqä uwqanqgetani, wäunüä Nyi imäkätñqeuni ämawqätäunqiyä. ¹³ Itanqa nätmätqä eeqänänqinqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanj Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä menqiyä. ¹⁴ I etanji, nätmätqä eeqänänqinqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanqpe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Äñguänänqä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanä kiinjä hinyätqätanqutqe, ga Nyi, ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpñqe. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanqgundi, Iqu henji Yätamakqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänqñqä emäkätñqä iinjä etapätñqänänyä. ¹⁷ Yätamakqä Eyqä Iinjä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänqä iutanä Dñä Iquwi. Qokä-apäkä qua täutanj, qu Ique hinüä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maqñqä ipiyitani, Iquenji mämeqä ipñqäuä.

Inäqce, Iqu hesä anä äpmaka äpätñqce, qänakñi heyaqä yäpä inğisa inyäniceqä. Iutañi he Iquenyqce, näqñqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamniceqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanğani, ämaqä qua iutañi hiñuä mañqänqä ipnuwiqä. Inäqce, Nyi häñä yqänä pmetanğumdqetani, he hiñuä äñqämbu, häñä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqñqä tiñä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanğundi, he Nyi nyinätanğpi, ga Nyi he hinyätmniqce.

²¹ Itanğa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinä-iinä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqce aañä kiinä äwinyätñqä iquvi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyänqä iquenyqce, Nqä Apiqu kuapänä äwinyänqiyä. Itanğa Nyipqce iquenyqä kuapänä nyinğanğuti, Nyi Nqänäuä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinä tquanğa, Jutasi huizi Iskariotitanä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqce. “Naqä Iquki, änäänğänqäwä? Si Tqä-täuä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutañä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimañi tii ätukqce. “Ämaqä Nyinğä kiinä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä anğuanä iqanğuti, Nqä Apiqu iquenyqce kiinä winyänqiyä. Itanğa Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqtä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinğä iqä iqu, Nyaqä kukñui qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä

qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätñqeqä. ²⁶ I etanji Yätamäkqä Eyqä Iqu, Dñä Äñguänänjä Iqu eä, itanğa Nqä yoqetani, Apiqu Iquenji ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänjinqä ämetquetä, heqä kñuä evauqumuatqanğuti, kukñuä eeqänänjä Nyi he etmiñqe, kñuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inqä pmeqanğpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inqä äpmeñqä-pa, he asä iinjä inqä pmapñqä etapqänä. Itanğa Nyi äwqä hanuä inqä etapqe, ii ämaqä qua iutanjä iuqä ävätqänjuwä itänji asänänjä manä. I hitanji he äwqä hanjä eyätä kñuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ ‘Nyi he eväma äumi, anji emamnıqeqä’ etqanğä ae äyä änyiyänjuwi. He Nyinyqä aanjä kuapänä hiñganğutqe, Nyi Nqä Apıquenyqä umqä iqanğqeutani, he äwqä yeeqä hiñguätñqeqä. İi tiinjä iutanji. Apiqu Nyi ämanğutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinjı matımäuqanğa, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etanji qänakñi, iqu ätimäuqanğani, he Nyaqä kukñuä etätñqä iinqe, quuvqä heqıyqäpñqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänjä qua täu ämitñqä iqu änyimetñqä pätqätanji, Nyi he kukñuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätñqe, yänänäqñqä maequeqä. ³¹ İnäqe, qokä-apäkä qua iutanji, qu Nyi Nqä Apıquenyqä kiinjä änyinänğdenğä näqñqä ipñqe, Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji

imäkätqänä. Inäqae, he ävaupu, ga ne eeqänäni äwatuŋquänänyä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanji Iqu tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuäni Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunjqä. Itanga Nqä Apiqu, wainqä wäunjuä iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäknä iunji, häukuä mäwiqä inqä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäunige. Nŋ hutäknä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätŋqe, Apiqu quwqä-hutäknä quvqä iqua huätä ätävämäutä, äŋguänänjä imäkänige. ³ Kukŋuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, äŋguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätanŋpi, Nyi he hinyätmqeqä. I etanji guä-wainqä hutäknji kiqä känäu mauqŋqä enqe, hutäknä iinji, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manuqŋqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuäni guä-wainqä iqunä etanji, he hutäknä iqenjqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanŋuti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmätqä hŋqu he änä mimäkqä ipŋqäuä. ⁶ Ga ämaqä hŋqu Nyi manuqŋqä inqä iqu, guä hutäknä huätä tävämäuqanŋä yäuä äpiqä-panä iquvi. Iwä hutäknä e ätävämäpqa iquaunji, ämepu tä bu tnämäuqanŋpi, tä nänqiyä.

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kukŋuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hiŋuä qunyä.

7 He Nyi nuqänätanğä, Nyaqä kukñui he euqänänğe, ga he hiqä enğeta yatñqä iquwi, ii i timäunqiyä. 8 He Nyaqä wäunüä yätquakä iquennqä motquapñqä diñqe, häukuä kuapänä qäyqäpñqe. Iwä suqä iinjä iutanj, Nqä Apiqu yoqä naqä menqiyä. 9 Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iinjutani, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinğeunä pmetpñqeğä. 10 Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwiñqä iu äpmenqä-pa, He Nyaqä suqenqä etätñqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iinjändi Nyaqä henyqä änyinğä iunä pmapñqäuä. 11 Yeeqä Nyi änyinätñqä-panj, he-pqe inä hiñguätñqe. Ga yeeqä inqä iinj, inä imänämäutñqeğä. I etanği Nyi kukñuä ae etätñqä iunqä anği etqänä. 12 Nyi suqä tiinj äyä etapätñqe. Nyi henyñqä kiinjä änyinminqä-panj, he hñqunä-hñqunänğä iquenä, hiqä-hiuänğe asä inä hiñguätñqe.

13 Ämaqä hñqu käyämaqä iquaunqä äwinymitätqä iuta äpäkonğqe, suqä äwiñqä iinjä iqu, ii suqä äwiñqä huizi iquaunj ämäwqätäuä. 14 Itanğa he Nyi 'suqä i imäkqäpñqeğä' etätñqä-pa ii ipqe, iinjä dutanj he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

15 Wäunüä imäkqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäkqanğutqenqe, maqñqä ipnä. Inäqe, kukñuä eeqänänğä Nqä Apiquesa qätä äwiyqe, Nyi ae äyä etqäqe. Iinjä iutanj Nyi, 'He wäunüä imäkqä-quenjqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenjqä' etqä. 16 He Nyi atäunüä

manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunuä eyqäqeqä. Itanğa Nyi he wäunuä etap-kqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniqä qäpñqeqä. Inä ipiyä iutani, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hñquenqä yatñqä vqanğpqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiñä ae äyä etapätqänä. He hñqunä-hñqunänä iquenä, hiqä-hiuänqä aanä kiñä henğatñqeqä” ätukqe.

Ämaqä qua iutanä iqua, wäunuä yätquakä iquau himä-wiunqä wipnuwänqä

¹⁸ I ätuätäqänğani, tii-pqe inä ätukqe. “Ämaqä qua iutanä iqua he himä-wiunqä heyqanğpqe, ‘Neqä Naqä Iquenä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä’ kñuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutani, quwqä käyämaqä iunqä aanä kuapanä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqe, he qua täutanuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutani, huätä vquatämäupñqä diñqe, ae atäunuä äyä ekqe. Inä iutani, qokä-apäkä qua täutani, he himä-wiunqä eyätqänäuä. ²⁰ Nyi, ‘Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqueni mämäwqätäuqä yänqiyä’ etqenqe,* kñuä äñğuanä metanğpiyä. Inä ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Inä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenqä änyä maqñqä

* 15:20 Jonä 13:16

epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metanġuwitanġi, suqä ququvqä eeqänänġi emäkqäpnuwiqä.

²² Inġi Nyi äpätmä iquau kuknuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imnġi hanä mäwqä iquäninġi. I etanġi Nyi iinġä ae ikqä-qae, iqua, ‘Ne suqä quvqä imäkätunquenqä maqñqä equeqä’ matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqe, Nqä Apiquenjä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinġi, wäunjuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänġanä mimäkqä iminqä di, ae imäkkqe. Nyi iinġä mimäkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imnġi hanä mäwqä iquäninġi. I etanġi qu Nyaqä wäunġui hinjuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kuknuä hñqu quwqä kuknuä-suqä iu äqänänqce, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kuknui tiinġä iquvi. ‘*Ämaqce, qu Nyi hinġi himä-wiunqä änyiyätqänäuä.*’†

²⁶ Dñä Yätamäkqä Eyqä Iqu Apikutä äpmenqe, Nyi Iquenġi henynqä dowatmniqe. Iqu kuknuä naqä-qakuänänġä iutanġä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmenqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunġuinqätä, suqenqätä awä ätnänġä iqi täniqe. ²⁷ Itanġa he-pqe kuknuä awä inä tqäpñqänänġi. Tiinġä duta. Nyi wäunjuä ipäqäkqeta, he Nyitä anä äpmaka äpäturnque, täñga täsuwänä” ätukqe.

16

¹ “Nyi kuknuä iinġi, heqä quuvqä heqiyqe

† 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

ävquatämäuqänqä iinqä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua henyqe, quwqä anä aquväqñqä iunqä matimäuqä ipñqä ‘oeyqä’ etpnuwiqä. Iwä qänakndañi, suqä tiinä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänqani, qu kñuä tii väniqe. ‘Ne Goti Iqueqä wäunui, äñguä imäkätqunünä.’ ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätäñi, änyä maqñqä epiyä dutañi, suqä iinä ii imäkpnuwi. ⁴ I etañgi Nyi nätmatqä ii timäuniñqenqe, ae etqäqe. Itanqa qänakñi qu suqä du emäkqanquwänqani, kukñuä Nyi tä etqäqenqe kñuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunuiñqä

Qänqanäñi Nyi hesä yqänä pmetmqä etañgi, nätmatqä iinqe maetqä iminqe. ⁵ Ga tängani Apiqu, Nyi änändowatkqä Iquenqä umqe. Inji, ‘Si äñginqä utñqäwä-qe?’ hesanä hñqu yatñqä manyqä iqiya. ⁶ Kukñuä Nyi tängä tä etqäqenqe, heyaqä äwqe, hanä kiinä äyä eyqiyä. ⁷ Itanqi naqä-qakuänäñi, tii hetmñqe. Nyi he evämeqe, ii yätamäkqä heyätñqeyi. Itanqa Nyi mäwqä iqäqe, Dñä Yätamäkqä Eyqä Iqu mapqä yänqiyä. Nñ Nyi äwqäqe, Iquenji henyqe, ändowatmä.

⁸ Tängani, ämaqä qua täutañä iqua, suqä quvqenqä, suqä jänänäñinqä ä kukñuä mitqenqä, kñuä quvqä indqänätqänuwi, Dñä Äñguä Iqu äpäqe, quwqä kñuä quvqä iinji, jänä iwimäkäniqe. ⁹ Ämaqä Nyinqä quuvqä maeqiyqä itqänuwitani, Dñä Äñguä Iqu suqä quvqenqä awä täniqe. ¹⁰ Nyi Nqä Apiquenyqä umqe, ga he hinuä manqänqä

ipnuwä hitaŋgqetaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu suqä jänänänä imäkqenqä awä etäniqe. ¹¹ Itanğa peŋqä qua täu ämitŋqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kukŋuä mitqeŋi, ‘Homä iqänqä’ ae iwäsäukqetaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä mitqenqä awä täniqe.

¹² Nyi kukŋuä hävemnäqŋqä etmqä etaŋgqä-qe, kukŋuä etmqeŋi he änä mämeqä ipnä. ¹³ I hitaŋgi kukŋuä naqä-qakuänänä iutaŋä Dŋä Iiŋä Iqu äquvepätä, kukŋuä ätätqe, Iqueqä kŋuä iutanä matqä, kukŋuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmatqä qänaki timäuniŋqenqä-pqä inä täniqe. Iutaŋi, kukŋuä naqä-qakuä eeqänänä iinqe ämetqueniqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kukŋui ämetä awä etätäqänğaŋi, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqŋqetaŋi, ätnänä iqi maeniqe. ¹⁵ Iqu kukŋuä Nyaqe ämetä etäniqenqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmatqä eeqänäŋi, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etaŋgqä dutayi.

Heqä äwqe haŋä eyätqä-qe, aŋgiŋi yeeqä enyäniqeqä

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, he hiŋuä maŋqänqä ipnuwi. Itanğa, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğaŋi, hiŋuä aŋgi ŋqämbnuwiqä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, Iqueqä wäunüä yätquakä iquautanä hŋqua, quwqä-quwä tii ätŋguwi. “Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğaŋi, hiŋuä maŋqänqä ipnuwiqä’ ätqenqätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğaŋi, hiŋuä aŋgi ŋqämbnuwiqä’

ätqenqätä, ηη ‘Iiñä dutaŋi, Nyi Nqä Apiquenqä himqänä-qe’ inä äyä ätqe. Ga kukñuä tquauqä qakuñqä tä ätquque, äki etaŋgi ätqu?” ¹⁸ Itanğa quwqä-quwä yatñqä aŋgi inä tii inguwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä’ ätqe, nätmätqä äkiñqä ätqäwä? Iqu ätqenqe, näqñqä mämeqä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatñqä wipñqä iqanğä äqunäqe, tii ätukqe. “He ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, hiñuä mañqänqä ipnuwiqä’ etqenqätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğaŋi, hiñuä aŋgi ñqämbnuwiqä’ etqenqätäŋi, hiqä-hiuä yatñqe iñqä änyätqänä?” ²⁰ Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He kñuä naqänänä äqäyäpu, huäqä-huñqä kiñä metqätanğuwänğa, qokä-apäkä qua täuñi yeeqä iqäpnuwiqä. Heqä äwqe hañä eyätqä-qe, aŋgiñi yeeqä enyäniqeqä. ²¹ Itanğa apäkä hui, iyyqä ymeqä änyque qäqi quvepqaŋaŋi, täñä-huñqä meñqiyä. Itañi ymeqä ae änyuäqe, täñä-huñqä ymeqä änyuätñqänğa wimetqenqe, kñuä mäwiyqä, ymeqä qua täu timäuqaŋgqenqe, yeeqä yänqiyä. ²² Ii enqä-panä di, he täŋgaŋi, äwqä hañä-iqä ämeqäuä. Inäqe aŋgiñi, Nyi hiñuä eqänğaŋgundqänğa, heqä äwqe yeeqä kiñä enyäniqeqä. Heqä äwqä yeeqä inqä iñi, ämaqä hñqu änä mämetauqä yäniqe. ²³ Asä qänğaŋi, he Nyi yatñqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He Nqä Apiquenñi nätmätqä huiñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä ävquwä di etapänqiyä. ²⁴ Qänğatqä nänğisati täŋga tiñqe, he Nyaqä yoqetaŋi, nätmätqä huiñqä yatñqä miqä itqänjuwiqä. Inäqe täŋgaŋi, he

yatŋqä vqanŋpu. Ga he ämepiyitani, yeeqä inqä iqu, heqä äwqeuni manŋuä emnätätŋqä mapŋqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäqŋqeuni ae ämäwqätäukqenqä

²⁵ Iinä ätuätäqänŋani tii ätukqe. “Nyi kukŋuä ktqä dunä etqa äpätŋqä-qe, qänakŋi asä iinŋi, awä maetqä imniqeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiquenqe, awä ätnänä iqi etmniqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunŋi iqueni he Apiqueni, Nyaqä yoqeta nätmatqänqä yatŋqä wipnuwiqä. Itanŋa he Nyinyqä enyminqä iinqätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenqä quuvqä eqäkuwä iinqätä, iutani Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiŋgqetani, he yätamäqä heyänä. Inŋi Iqu yätamäqä heyätŋqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiŋqä iutanänŋi. ²⁸ Qänŋanäni, Nyi Nqä Apikutä äpmaminqetani, ävämani qua täuŋqä äquvepkqeqä. Ga täŋŋani, Nyi qua täu äväma, Apiquenqä anŋi ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inŋani Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iqueni tii atukuwi. “Si täŋŋani, kukŋuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänä iqinyä änatnyä. ³⁰ Täŋŋani Si nätmatqä eeqänäninqä näqŋqä eänä, ämaqä hŋqu yatŋqä makiyqänŋa, Si ganä ätätqäninqe, ne näqŋqä ae ämequnä. Iinä itqänä iutani, ne Si Goti Iquesa äpŋinqe näqŋqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu kimanŋi tii ätukqe. “He täŋŋani quuvqä ae eqiyqä?

³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjuŋqä im-imä zä upŋqä emäkpŋqe, hea iqu ae qe

ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä änuväma weqañguwängaņi, Nyi Nqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetañgi ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqäñuwitani, heqä äwqe hanuä imbu pmepñqä diñqe, Nyi kukñuä tä iinqä etqänä. Iwä he qua tque äpmapiyängaņi, hañä-iqä qäyä emeqaņguti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunji, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, ae ätuäqetani, Iqu hiñuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkñi, täñga täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutaņi Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmçänänyä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunñi, ämaqä eeqänänä iu ämimqñqä yänänäqñqe ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqñqä ändapknji, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänqä ändapknä iquaunji, hänä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi. ³ Itanğa hänä hea ique-ique pmeqe, ii tiinji. Ämaqä eeqänäñi, hänä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjçe’ näqñqä hepñqäuä. Itanğa Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunñqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä. ⁴ Wäunñuä Si ändapknji, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunji, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeçä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäqä iknjängatqä, Nyi Sitä yqänä äpme,

yoqä naqä ämamiñueä-pa, täñgañi Nyi Sitä anji pmeñqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutañä Tqä emiñuwä ändapkñä iquauni, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqeqä. Ga iqua Tqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁷ Täñgañi natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapkñiñqe, 'Ii Sitanä äpqiyä-qe' näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kukñuä Nyi awä tmqä ändapkñi, Nyi ätquanjä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqenqe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itaŋga Si Nyi änändowatkñiñqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamakqä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täuñiñqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapkñä iqua, ga Tqä yqänä etañgqenqä, iquaunqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Nqä eäñuwi, qu Tqeqä. Itaŋga eeqänänjä Tqä eäñuwi, qu Nqä-pqä inänjqä. Itaŋga iinjä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänä.

¹¹ Nyi täñgañi qua täu äpakä mäpmeqä, Siñqä yapmqä iqänä. Injäqe, qu qua täu yqänä pmapñqäuä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyäñi, itaŋga hñqu Si enqä-panjä asänänjä manä, Si iquauni Tqä yoqä naqetanjä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinjä, Ye naqä-hñqunä ämuänna äpmeñueä-pa iqua-pqä pmapñqä iinjä Nyi ändapkñiqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänngañi, Nyi quñi Saqä yoqä naqä ändapkñitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yatäukuä itñqeqä. Inji qutañi,

hŋqu qui mimäkŋqä iqe. Ämaqä tä du qui imäknäniŋqä äwätŋqä iqunä,* qui imäkŋgqe. Ii kukŋuä Tqä bukiu ätnänqe,† naqä-qakuä timäutŋqeyqä.

¹³ Täŋgaŋi Nyi Siŋqä äyapmqä itmä iutaŋi, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nqä yeeqä iinqe, quvaqä äwqeu manguä munätŋqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukŋui, Nyi ae ätquangä, ga qu quuvqä eqiyätqänuwiqä. Itanğa qokä-apäkä qua täutaŋi, qunqe himä-wiunqe tiinjä duta wiyätqänäuä. Nyi qua täutaŋänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua-pqe, qua täutaŋä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si qunji, qua tqesaŋi, yäpaqänğisa ätuma utŋqä yatŋqe, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, qunji qui imäkqä diŋqä, Si ämisŋqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuäŋi, qua täutaŋänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutaŋänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukŋui quangä maeqä, aanjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä inğisa mŋganğuti, itanğa qu Tqä ämaqä epŋqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyiŋi ämaqä qua täu äpmeŋuwä iunqä änändowatkŋä-manjä iinji, Nyi qunji asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanğa, qu yätamäkqä wimqe, Nyi Nqä-näuäŋi, Si äktapŋgä. Ga asä iinji, Tqä kukŋuä naqä-qakuä iutaŋi, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epŋqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqe, ämaqä tquaunä yätamäkqä

* **17:12** 2 Tesälonaika 2:3 † **17:12** Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

wisnqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqua kuknuä awä tqanğä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanğuwä iquaunä-pqe, yätamäkkä wisnqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hnqunä ämuänmbu pmapnqä iinqä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanğnä, ga Nyi Si äkinyänqä-panä iinj, qu-pqe, Ye ii yemämbnqä iinqä äktqä. Itanğa qu e pmetanğuwitani, qokä-apäkä qua täutanj, Si Nyi änändowatkniñqe, quuvqä heqäpnqe, yätamäkkä wisnqä äktqä. ²² Itanğa qu naqä-hnqunä Ye ämuänna äpmeñueä-pa pmapnqä iinqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqnqetä ändapknj, Nyi qu ae ävqeä. ²³ Nyi qu nyätanğmdi, ga Si Nyi nyinätanğti, iwä suqä iinjä iutani, qu naqä-hnqunä aanä yänänäqnqä ämuänmbu pmapnqänänyä. Itanğa qu e pmetanğuwitani, qokä-apäkä qua täutanj, näqnqä tiinjä hepñqä. Si Nyi änändowatkniñqetä, ä Si Nyiñqä kuapanä äkinyänqä-panä iinj, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäkkänğani, Nyiñqä kinğanği, yoqä naqetä, yänänäqnqetä, äyä ändapknjqä. Inj, ämaqä Si ändapknjä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqnqetä, hiñuä qum-bunqä diñqe, Nyi äkisqi pmetanğundqe, qu anä pmeqänqä änyinğiyä.

²⁵ Apiqu jänänänä imäkkä Iquki, qokä-apäkä qua täutanj, Siñqe änyä maqnqä etanğuwä-qe, Nyi Siñqe näqnqä enä. Itanğa ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si änändowatkniñqe näqnqä ae eänäuä. ²⁶ Itanğa Nyi Saqä yoqe, qu näqnqä epñqä ämotquaminqe, ga inä motqueqämqe.

Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätŋqä-panä iinji, qu ämeqanŋpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänyä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunŋqä iquau äwikqenŋqä**

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunjuänŋqä ämotquaminŋqä iquatäni yäpaqänŋgisa† ätimäupiyyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nängisanŋqä äukuwi. Eqä yätäqä inŋgisanji, wäunjuä hŋqu nyätanŋi, Iqutä Iqueqä wäunjuänŋqä ämotquaminŋqä iquatäni, wäunjuä yäpä inŋgisa äpekuwi. ² Qu wäunjuä iunji kuapanä äpmeqäsminjuwä iinŋqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunŋqä iquauqä hipaeu ävätnŋqä iqu, wäunjuä iquenŋqe näqŋqä eminŋqe.

³ Ga qu iqi pmetanŋguwänŋga, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqŋqä hŋquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinŋä iquauta kuapanänäni, ämaqä Romätanä mäkä-iqä iquayi. Huiziqua, ämayukä-imanŋqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyänŋgani, hiqitä suatä, ä nätmatqä mäkäŋqä iqetäni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmatqä eeqänänä Ique wimetŋqenŋqe, näqŋqä ae ekqä iunji, Iqu qutänä qäqiqi äwäqe, yatŋqä tii äwikqe. “He tquenŋqä qävqä itqänäüä?”

* **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua inŋgani Jerusälämä iu ävämakuwi. Iqua anä buayä anŋguwiuta inŋganä ävämakuwäti hiŋuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hiŋuä qunyä.

⁵ Qu Iquenji kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanä Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.”

I tquanḡuwänḡa, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”[†] (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätnqä iqu, qutä anä ätqäuminjuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänä. Nyi Qäqunjqä” tquanḡa, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkḡjuwi.

⁷ Anḡi ävawäwqanḡuwänḡa, Jisasi Iqu yatḡqä anḡi äwikqe. “He tquenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anḡumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanä Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanḡa Jisasi Iqu, anḡi kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinqä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tquaunji hinuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinḡä ätukqe, Iqueqä kukḡuä qänḡanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapkḡä tqua, qutanḡä hḡqu qui mimäkḡqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanḡuwänḡa, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäunüä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisanji, huätä ätävämäkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanḡa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mḡqeu anḡi nyueyä. Si iinḡi sunqä inyä? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapkqe, § änmqenqä makinqä iqi?”

[†] **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anḡumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwiñqä

¹² Inji ae iqanğa, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iqueni a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi. ¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänañä iunqe, ämaqä hñqunänä päkonqe, äñguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqqeqä” ätkeqñä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanğuwanğa, Saimonä Pitä iqtä, Jisasi Iqu wäunuanqä ämotquaminqä huiziqutäni, qunqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä Anasi iqu näqnqä etanğqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknä yäpä yänğisañä ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknä-hänaqä-tänä qäqiqi yqänä ätqäuminqe. Iutanji, wäunüä yätquakä täknä yäpä yänğisa äpekqä iqu, anği äpäqe, apäkä täknä-hänaqä miqä ii kuknuä näqnqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpä yänğisa ätuma äpekqe.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknä-hänaqeu ämiminqä ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Nänueqä wäunüä yätquakä iqukitanä?”

* **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

Inḡaṇi Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

¹⁸ Iiṇä inḡaṇi, iiqä naqänänä tätqätangi, ämaqä anju wäunüä imiṇuwä iquatä, ämayukä-imaṇqä iquatäṇi, tä änyuasepu, huiwä dṇä imäkmbṇqä ktämäti äqämiṇuwi. Inḡaṇi, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäumiṇuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kukṇuä ämitkqenqä†

¹⁹ I itqätanḡuwänḡa asä qänḡaṇi, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kukṇuä qätä äwimiṇuwä iquauṇqätä, kukṇuä äki-äki ätumiṇqenqätäṇi, yatṇqä äwikqe.

²⁰ I tquanḡa, Jisasi Iqu, kimaṇi tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kukṇuä ävätmänḡaṇi, zä maeqä, ätnänä iqinyä ätuätṇqeqä. Inḡa-inḡa Nyi qokä-apäkä kukṇuä ävätmänḡaṇi, anä aquväqṇqä imimä ämätṇḡawänḡqä iutä, hiqäva-imäkqä anä Israitqä eeqänänä iqua aquvä äqänäqäsätqänuwä yäpä yänḡisa ävätnḡeqä. ²¹ Iiṇä enqä-qae, si sunqä yatṇqä nyinyä? Nyi kukṇuä ätumiṇqe, qu qätä ae änyimiṇuwä-qae, yatṇqä qu wiyä.”

²² Jisasi Iqu i tquanḡa, ämayukä-imaṇqä iqi ätqäuqä hṇqu, Ique hipa äpästätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kima iinḡa di ätuṇi, äänä etaṇgiwä?”

²³ Inḡaṇi Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kukṇuä tä quvqä ätqiyä’ kṇuä kiyqanḡutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyänḡi ‘äkiumända ätnyä’

† 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71

ändätinä, diyä. Ä kuknuä qäyu tqangundqe, ga Nyi sunqä bäkinyä?”

²⁴ Jisasi Iqu kuknuä iinj ae ätqanga, Anasi iqu, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkkä iquau miqä Käyäpasi iquenqä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maqqeqä” anqumä ätkenqä

²⁵ Jisasi Ique iinj imäkätqätanguwängani, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknminqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanga, qu ingani tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näjueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

²⁶ I tqanga, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mñä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si Iqutä wäunuä du anä pmetangnä äkqänänqe, tä qäqukiyqä?”

²⁷ Pitä iqu anqi “Oeyä” tqangqe-täni, kukutak-isqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä

²⁸ Zi-hinuä pinqängani, iqua Jisasi Iqueni, Käyäpasi iqueqä anjunqä ätuma äkuwitani, anqini, ätuma, ämaqä Romätanjä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anä naqä hiqñqä-tänjä iunqä äkuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hinuä

iqiñi kiyä mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänä Pasopa iutanä nanjui, manqä yañqunä” knuä wiyqanji, ämiqä iqueqä anjuñi mäpeyqä, yäpaqä mäñi yqänä ätqäuminjuwi.

²⁹ Qu iqi yqänä tqäutanguwänğa, ämiqä Pailoti iqu qunqä äpäqe, yatnqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tquenji, kukñui, äkinqä mitpnqäwä?”

³⁰ Inğanji qu ämävaupiyi, iqueä kukñui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iquenji ätuma mapqä iquaningä.”

³¹ Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kukñuä-suqä änäänä äwiñqä iuta mitpiyä.”

I tquanğa Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kukñuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu “Iinä ny-imäqanğpi äpäkonmniqeqä” ätätä ätminqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanğuwänğa, Pailoti iqu, iqueqä anä iu anji äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatnqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä knuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimañi, tii ätukqe. “Änäänqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäkqä naqä iquatäñi, nyinqä ii äktma äpqäuä. Si squä iqanğnänğä?”

* **18:28** Israitqä iquauqä knui tiinji. “Ne ämaqä Israitqä iqunesanä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hiñui iqiñi, kiyä mätqä timanqunä.”

36 I tqanga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunuä imäkkä iqua mäkä iqangpi, itanga ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

37 Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Nqä nipai Nyi kukñuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itanga Nyi qua täu wäunuä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukñuä naqä-qakuinqä äwinyätñqä iqua, qu eeqänäñi Nyaqä kukñui qätä änyiyätqäñuwiyi.”

38 Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukñuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetani, Israitqä iquauñqä yäpaqä mänqisanqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä. 39 Inäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqäñuwiqä. Quväukuä eeqänänä hiunji naqä Pasopangani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä aniu äpmeñuwä iquauni, hñque hñgi qäyä wätñqä atäunuä täupñqä hiñuinä äyä eqänätñqe. I etangi, Israitqä iquau Miqä Tquenji, nyi he etapmqä diñqe enqiyä?”

40 I tqanga, qu anji manä yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hiñuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanqätä, quwänqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanga iinjä tquanḡuwängani, Pailoti iqu tquanḡi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanga qu ämiqä iquauqä yḡḡa nyuänḡiu ämuasmäuqä enqä-pa guä yänjä-tänḡi äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänḡiu ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hḡqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inḡi ipiyi, qu Iqu-tänḡä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunḡiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanḡi Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauḡi tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä hui imäkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iinjä näqḡqä hepḡḡeḡe, ätuma pmqänä.” ⁵ Inḡi ätqanḡa, Jisasi Iqu yḡḡa guä yänjä-tänḡä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetänḡi yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqänḡisa pḡanḡqänḡa, ämiqä iqu, “He hiḡuä qumbḡqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanḡa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatänḡi, Ique hiḡuä äqumbiyi, manḡa yänänäqḡqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inḡanḡi ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

⁷ Iinjä tquanḡa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueni kima tii ätukuwi. “Neqä kukḡuä-suqä iunḡi tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunḡqä’ ätäḡḡqä-qae, äpäkonätḡqänänḡqä.”

* **19:7** Hiqäva-imäkqä 24:16

8-9 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqetanji, aanjä zä kuapanä winğanji, iqueqä anä yäpä ingisa anji äpaquväqe, Jisasi Ique yatnqä äwikqe. “Si ängi pmeqä-qukiyi?” I tquanğa, Jisasi Iqu, iqueni kima hnqu mätquä ikqe. ¹⁰ Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanjiwä? Si nyaqä yatnqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hinuinä kqänawatqenqätä, nη zä-huätati hukiyqenqätäni, yänänäqηqe nyi ämenänä. Äyoo, Si iinqe änyä maqηqä eninyä?”

¹¹ Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmeηqä Iqu, si yänänäqηqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqini änä mämänunqatqä isinä. I etanji ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanjä naqänänä, saqä dunji ämäwqätäunä.”

¹² Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hinuinä qunawatätηqe, huänqä huiηqä qävqä iminqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manjä yänänäqηqä ätkuwi. “Ämaqä hnqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätηgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-hunqä iqueyqä. Si ämaqä tqueni, hinuinä äqunawatätηqä etanqutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-hunqä esηqinyä.” ¹³ Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänqisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätminjuwä iqä ätqepäqe, kuknuä iwäsäutηqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anä-kuknuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’

† **19:12** Sisa iqu, Romätanjä eeqänänä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämininqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi.

ätminjuwi.) ¹⁴ Hiunji iqueni, Pasopa iutanä Sämbatqänqä näwinyä imäkqänğanji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

¹⁵ Qu inğanji mañä tnänä tii ätuminjuwi. “Iqueni ätuma äwätnä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanjuwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueni, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itanğa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä nage hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

¹⁶ I tquanjuwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwinqä[‡]

¹⁷ Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänğanji, Iqueqä zä-huätati hunäniñqe, Iqueqä-kiuä quama iwäwa, anä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänä-yänjqä’[§] änyuätminjuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätminjuwi.) ¹⁸ Iqi ätimäupiyi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanği, ämaqä hñquaqui-pqe, inğinğisa äuekuwi.

¹⁹ Itanğa Pailoti iqu tqanği, qu kukñuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanğqä ique äqiyämasekuwi. Kukñuä iinä iqu, tii ätäpinji.

[‡] **19:16** Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43

[§] **19:17** Näqñqä-tänä iqua, kñuä tii indqänätqänä. “Ämaqä nyuänä-yänjqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanğenqä ätminjuwi.

‘Jisasi Nasäretqätanjä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’²⁰ Kuknuä iqueni, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminuwi. Ii tiinjä etanjiyi. Iqueni zä-huätatiñi, quwqä anä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanja kuknuä iñi, Israitqä iquauqä anä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanja Grikä iquauqä itäñi, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisanj, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminuwi.

²¹ Itanji Israitqä iquautanjä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätñqeqä’ ätätinä äqiyeyä.”

²² I tquanjuwänga, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikinä mapñqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänğanj, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänjä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iñi ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iinjä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätnjuwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesanj hñqunä metñqänä, hññä iatunqeqä.” E ätmbiyi, iinjä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuñi naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kuknuä iñi iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä
yanä änyäpu, ämapiyi, itanğa nyaqä gquä
quäuqe metñqe, häñä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanğuwänğa, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känapi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanğa Mäliya, anä Maktälatanä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätanğqä qäqiqi ätqäuminjuwi.

²⁶ Iqi tqäutanğuwänğa, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminğqä iquautanä, aanä kuapanä äwinyminqä iqutanji, qäqiqi tqäutanğinyä äqunğqe. Itanji Iqu Kiqä känäunji tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anğinji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminğqä iquenji ätukqe. “Apäkä ii, tqä tñaiyqä.” I tqanğa, ämaqä iqu iinji, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, anğuanä ämiminğqe.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqät†

²⁸ Itanji Jisasi Iqu näqnqä tii ekqe. “Nqä wäunjuä eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinğqä iquenji, † naqä-qakuä ätimäukqe.

²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanğa, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, manğüä inğqä tqäutanği, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piiyqä äyä iqanğa, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätñqä

* **19:24** Apqä Bukä 22:18 † **19:27** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ **19:28** Apqä Bukä 69:21

manä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tänganji ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuänji ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkongqä inğanji, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäkqä inğanji. Sämbatqä iinjä iqu, hiunji naqänänjanga etanji, Israitqä iquautanä naqä iqua huiwä iquaunji, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwinqä ikqe. Itanji, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkongangpi, quwqä huiwi huätä manätqänänyä” ätukuwi. ³² I tquanguwännga, mäkä-iqä iqua äupiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itanji Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqännga äpäukuwi, Iqu ae äpäkongqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iinj qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqannga, maqänänji häneqetä, eqetänji, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqungquä iqu, nätmatqä timäuqanji äqungqenqe, ae awä ätqiyä. Itannga kuknuä iqu awä ätqäqä ii, quanğa manä, naqä-qakuänänji. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqnqe, kuknuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänji ätqänä,’ ätkqe. Iñinqe he quuvqä heqiyqäpnqe.) ³⁶ Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwinqeunji, naqä-qakuä imäkätqä ätimäukqe. Itannga kuknuä iinj tiinji. *“Iqueqä yänji hui mamisqiyqä ikuwi.”*§ ³⁷ Itannga kuknuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwinqä iqu, tiinjä. *“Ämaqe, qu zi äukuwä*

iunä qumbunqäuä.»*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä†

³⁸ Qu iinji ae iqanquwännga, Josepä Arämatiyatanjä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquautanjä naqä iquaunqä zä winğanği, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu “Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpätä, Jisasi Ique hinjuä äqunätä, kuknuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanjä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanjä änguanänjä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iinji, kiqä hanjä-iqe, aanjä naqänänjä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunji, Josepä iqtä, Nekitimäsi iqtä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminjuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä änguanänjä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänjä qäqiqiñji, wäunjuä hñqu änyiminqe. Wäunjuä iqueni, hikä hovqä änyä-hänjä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminjuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanğqetani, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänji

* **19:37** Sakätiyasi 12:10 † **19:37** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ **19:39** Jonä 3:1-2; 7:50

tiinä iutayi. Hiunji qäquenji, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäkqanğayi.

20

*Jisasi Iqu anği ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kiŋganänğä iquenji, Mäliya Maktälatanä ii zä we maunqä, hea yqänä witaŋğqeunji, Jisasi Ique pŋqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qŋqanğä pmäukui mäpmäwänätanği äqunğqe. ² Iinğä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunğüä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinğä äwinyminqä iquenqätä tnänğä äwäqe, iquaquinji tii ätukqe. “Qu Nağä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maqŋqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä iqtä, wäunğüä yätquakä huiziqutanği, iquaqu iqinji äväma, hikä hovqä dunğä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänğä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iquenji, huiziqu ämäwqätäuäqe, Jisasi Ique pŋqä ekuwä dunği, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänjisanä nyuänğä quapi eäqe, hinğüä äqunaengqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äqunğqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witaŋğä äqunäqä-qe, mä Jisasi Iqueä nyuänğiu huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatänji mäwitaŋği äqunğqe. Yuä iqu huizi iquatä

* 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

mäwiqä, kiqä-kiui aanqä näñi äkmäknäqänga äwämiñqe. ⁸ Inğani, wäunuä yätquakä

kiñganä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witañgi äqunäqe, quuvqä eqäkqe.

⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiuñi qäyä ätnä äwitañgi, qu inğani, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näqñqä mämeqä ikuwi.)

¹⁰ Ii äqunyiyi, wäunuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyuñqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunuä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kñuä äqämiñqe. Ii kñuäqäqä nyuänä quapi eäqe, hiñuä äqunaenğqe, enätqä ämuasmänğqä qäpaiqä-tänä hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueä nyuänä emiñqä inği pmetanğa, ä hñquququ yukä ipmiñqä inği pmetanği äqunğqe. ¹³ Iquaqu Mäliyañi yatñqe, “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä?” ätukiyi.

Ii iquaquñi tii ätukqe. “Qu ñqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkñgi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqñqä emä, kñuä äqäyätqänänä.”

¹⁴ Ii iquaqui i ätuäqe, hñgisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutañgi äqunğquä-qe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqñqä maeqä ikqe.

¹⁵ Ii kñuä yqänä qäyätqätanğa, Jisasi Iqu yatñqä äwikqe. “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä? Ä si tquenqä qävqä imätñgä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäunuä täu ämitñqä iqu ändqiyä’ kñuä wiyqanğa, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hñqäqi enä hitanğutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

16 Itanji Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanjä äwiyäqe, Israitqä iquauä anjä-kukñuiu, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqñqä-vqä.”

17 Inğanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqñqä panä. Si äwätnä, Nqä guäkaunji tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenyqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’”

18 I tquanğa, Mäliya Maktälatañä ii äwäqe, Iqueqä wäunjuñqä ämotquamiñqä iquaunji tii ätukqe. “Nyi Naqä Iqueni hinuä ae äqunänänä.” Itanğa ii kukñuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunjuä yätquakä iquau äwimakqenqät†

19 Wikä iqueqä hiunji kiñganänjä qäque, heatqeunji, Iqueqä wäunjuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquauqä naqä iquaunqä zä ipu, quwqä anjä äpmaminjuwä iunji, anjä qñqanji ämatäkutepiyanğa äpmaminjuwi. Iqua i pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanuä enyanä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunğuitä, ä mäwqä yunğuitä ämotquakqe. Itanğa, wäunjuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinuä äqumbiyi, yeeqä naqänänjä ikuwi. ²¹ Itanji Jisasi Iqu anği tii ätukqe. “Heqä äwqe,

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49

hanuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iinji, Nyi he endowatkänä.”²² Iqu e ätäqetani, Iqueqä mandni iquau äwqatämäutä, “He Goti Iqueqä Dnä Änguänäni mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hñquauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanğa he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunuä yätquakä iquau äwimakqä inğanji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanjä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’† ätuminjuwä iqu, qutäni anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ Iinqe, huizi iqua Tomasi iquenji, “Ne Naqä Iquenji hinuä ae äqunänqqueqä” tquanguwä-qe, iqu quñi tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yunğui hinuä äqunätmä, itanğa nqä huiqetä wätanqä yunğuiu a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä inğisa zi äukuwä yunğüä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inğa heqämqänä. Nyi iinjä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hñqu ae äpäwqanğa, Iqueqä ämaqä iqua anjä asä ique, Tomasi iquätä anä äpmaminjuwi. Qu anjä qñqanjiunji ae ämatäkutekuwä imñi, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe. ²⁷ I ätuätäqanğanji,

† **20:24** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

Tomasi iquenä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinuä qunya. Itanga, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täuñi änunjutäutnä, kñuä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tquanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si ñqä Naqä eänyä, ñqä Goti Iqukiyqä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinuä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinuä mañqäñqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpñqä.”

Bukä tqueqä quatiñqä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, Iqueqä wäunuä yätquakä iquauä hinuä iqi kuapänä imäkminqe. Iinjä imäkminqenqe, bukä tquenj eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kukñuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpñqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanga he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetani, hänjä-pmeqä map-nuwänqä iinjä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquau eqä-huänjä Taipiriyasi* mañä iqi anğumä äwimakqe. Inğanj Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatñqe.

* **21:1** Eqä-huänjä Taipiriyasi, ii eqä-huänjä Galili asänänjiyi.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätumiñuwä ique, ä Nataniy-oli, anä-himqä Kana, qua Galili iutanä ique, ä Sepri iqueqä hiknä ingueqi, ηη wäunüä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänä manä iqi anä äpmamiñuwi. ³ Itañi, Saimonä Pitä iqu, quñi tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqueqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiyyi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenji, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huänä weä näñi tqäutanğanji, wäunüä yätquakä iqua Ique hiñuä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqñqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäuqä näñisa quñi yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aañqeçä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anğiñi tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpñqäuä.”

Inji, qu Iqu tquanğqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanä hävemnäqñqä qaeu mñganğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iñä äqunäqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiñä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenji tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Inğanji, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquvätekteqe, ämipnätä, eqä-huänä bu ikuapmäuqe, anğua Ique wimetñqä äukqe.

⁸ Itanğa wäunüä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi.

Eqä weä näñisati quwqä imiñuwä täqinqe, kiñä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hñqu sätañgi, hämapäkä hui tä iqi tätañgi äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witañgi äqunquwi. ¹⁰ Itañi Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä täñga äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänä ämnmiñuwä iqua, kuapänänä 153 ämnmiñuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğanı Jisasi Iqu, qunı tii ätukqe. “He ymisañä bñqä ppiyä.” I tquanğa, wäunüä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqñqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inı, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinä ikqe, ae äpäkonätä, anğı ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatñgqetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukñuä ätkiyinqä

¹⁵ Iqua ymisañä ae ämbiyitani, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyinqä äkinqä di, huizi iquauqeuni ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, nqä Sinqä änyinätñqe, näqñqä äyä eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqä meqeuni, ymisañä anğüä bñqä miqätñqeä.”

16 Anġumñi, iqueni yatnqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyingqe kiinjä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Nnqä, Naqä Iquki, nqä änyinqä Sinqä änyinätnqe, näqnqä ae eninyä” tquanġa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, anġuanä miqätnqe.”

17 Itani, yatnqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyingqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyingqä äkinyätqänä-qe?” hnquaqu-hnque vqanġqenqä, Pitä iqu äwqä hanjä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmatqä eeqänäninqe näqnqä eninyä. Injä-qae, nqä Sinqä änyinätnqenqe, näqnqä ae äyä eninyä.”

I tquanġa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisanjä anġuä bnqä miqätnqe.”

18 Nyi kuknuä naqä-qakuänäni, tii ktmqe. Si hiknä yqänä äpmanänġani, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätinä, itanġa anjä äkiunqe tqä äkinqä iutanä imäknätinä äyä äuminji. Iwä si qoyanjä etnänġani, tqä hipae haqä etnä, itanġa ämaqä hnqu guä äkikiqiyäutä, anjä si mäwqä imätinä imitätqä iunqä äktma wäniqueqä.” 19 (Jisasi Iqu kuknuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniinqä iinqe, qu suqä äki-äkitanji motquapnuwä dinqä knuä äme ätukqe.) I ätuäqetani, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätnqe” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenqä

20 Inġani Pitä iqu tuwänġi hinuä ämäqunġqe, wäunjuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä

kiiñä äwinyminqä iqu, iquaquinqä qänaki äquvepqañgi äqunqge. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänga iqueqä nyuäñi Jisasi Iqueqä quikuätänjä qäqi eä, Ique yatñqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iuñi, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hinuä äqunäqetani, Jisasi Ique yatñqä äwikqge. “Naqä Iquki, ämaqä näñuenqge, änäñqäwä?”

²² Itañi Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqge. “Nyi iqu angi äquvepmqänqanqä qäyä pmetñqä nyinqanqutqge, ii nätmataqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätñqeqä.”

²³ Iiñä etanqi, wäñuä yätquakä iquenyqge, kukñui im-imä tii äwekqge. “Jisasi Iqueqä wäñuä yätquakä iqu mapäkonqä yäniqeqä.” I etanqä-qe, Jisasi Iqu, iquenyqge, “Mapäkonqä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqge. Ii ma. Iqu tii ätkqge. “Nyi iqu angi äquvepmqänqanqä qäyä pmetñqä nyinqanqutqge, ii nätmataqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäñuä yätquakä, nätmataqenqä tännga awä ätätä, kukñuä tä äqäqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqnqä tii enu. Kukñuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäñi. ²⁵ Itanqa nätmataqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqge. Inäqge qu nätmataqä iñi hñqunä-hñqunä äqäpge, ga qua täuñi bukä pñqä eqänqge, hiqnqge etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac